

Iliyan Milev

**VAPAUTUNEEN VANGIN KOKEMUKSIA
VAPAUTTAMISSUUNNITELMAN TOTEUTUMISESTA**

**VAPAUTUNEEN VANGIN KOKEMUKSIA
VAPAUTTAMISSUUNNITELMAN TOTEUTUMISESTA**

Milev Iliyan
Opinnäytetyö
Talvi 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tekijä: Iliyan Milev

Opinnäytetyön nimi: Vapautuneen vangin kokemuksia vapauttamissuunnitelman toteutumisesta

Työn ohjaajat: Aira Vanhala & Kaija Bakala

Työn valmistumiskausi ja -vuosi: Talvi 2014

Sivumäärä: 55 + 3 liitesivua

Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Rikosseuraamuslaitoksen kanssa. Opinnäytetyön tarkoitus on kuvailla vapautuneiden vankien kokemuksia heidän vapauttamissuunnitelmansa toteutumisesta. Tavoitteena on tarjota tietoa, jota vankien kanssa toimivat tahot pystyisivät hyödyntämään tukiessaan vapautuneita vankeja integroitumaan takaisin yhteiskuntaan ja täten vähentämään uusintarikollisuutta.

Opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus jonka aineisto kerättiin teemahaastattelujen avulla. Haastateltavina oli ehdonalaisen vapauden valvonnassa olevia äskettäin vankilasta vapautuneita vankeja. Yksilöhaastatteluita oli neljä. Aineistoa analysoitiin teemoittelu – metodin avulla.

Haastateltavien kokemukset heidän vapauttamissuunnitelmansa toteutumisesta kertovat, että vapauttamissuunnitelmaan kirjattuihin tukitarpeisiin ei ole pystytty vastaamaan ennen vankilasta vapauttamista. Haastateltavien kokemusten mukaan, heitä ei ole tuettu tarpeeksi vapauttamisvaiheessa. Haastateltavat toivoivat että ainakin tarpeelliset asiat, kuten vuokra-asunnon hankinta, koulu- tai työjatkumot, sekä toimeentulotukiasiat olisi voitu yrittää järjestää ennen vapauttamista, jotta integroituminen takaisin yhteiskuntaan olisi ollut sujuvampaa ja rikoksettomaan elämäntapaan kannustavampaa. Haastateltavilla oli paljon positiivisia kokemuksia vapauttamisen jälkeisestä tarjotusta tuesta yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden toimesta ehdonalaisen vapauttamisen valvonnan aikana.

Johtopäätöksinä saatiin, että vapauttamissuunnitelman laatimisen lisäksi myös sen toteutumisesta ennen vapauttamista tulisi tehostaa, jotta saataisiin toivottu tulos, eli uusintarikollisuuden väheneminen. Johtopäätöksissä nousi esiin myös jälkihuollon tarpeellisuus. Vapauduttuaan vanki tarvitsee edelleen monipuolista tukea tasapainottaakseen elämänsä.

Asiasanat: Rikosseuraamuslaitos, vankila, vanki, vapauttaminen, tuki

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Sosiaalialan koulutusohjelma

Degree programme in Social Services

Author: Iliyan Milev

Title of thesis: The experiences of released prisoners regarding the execution of their release plans

Supervisors: Aira Vanhala & Kaija Bakala

Term and year of when the thesis was submitted: Winter 2014 Number of pages: 55 + 3

You are reading a thesis on the subject of support that is available for prisoners. This thesis was made in collaboration with Criminal Sanctions Agency. The purpose of this thesis is to relay the experiences of prisoners regarding the execution of their release plans. My objective is to supply valuable information which may be used by collaborators and other parties in their goal of integrating released prisoners back to society, thus reducing recidivism.

This thesis was made as a qualitative research, and my chosen method for gathering data was theme interviews. The subjects for the interview were former prisoners who were on parole, and just recently released from prison. All in all there were four research subjects, and each were interviewed separately. The chosen method for analyzing collected data was inductive thematizing.

The experiences of the interviewed subjects regarding the execution of their release plans indicate, that the support offered for prisoners before their release, regarding their individual needs written on their release plans has been inadequate. All of the subjects interviewed felt that some things, like getting help finding or applying for suitable accommodation, education, job or income support, could have been arranged before their release making their integration back to society easier, as well as supporting them to live without crime. The interviewees had many positive experiences about the support provided by community sanctions offices during parole.

As a conclusion, besides making the release plans, their actual implementation needs to be intensified for the sake of reducing recidivism. My conclusions also pointed out the necessity of the aftercare provided for prisoners. Even after their release, former prisoners still need a wide variety of support in order to balance their lives.

Keywords: Criminal Sanctions Agency, prison, prisoner, releasing, support

Sisältö

1	JOHDANTO	6
2	VAPAUTTAMISSUUNNITELMA VAPAUTUVAN VANGIN YHTEISKUNTAAN SIOJITTUMISEN TUKENA	9
2.1	Rikosseuraamuslaitos ja sen strategiset linjaukset	9
2.2	Ehdonalainen vapautus.....	11
2.3	Vapautuvan vangin tuen tarve.....	13
2.4	Vapauttamissuunnitelma vapautuneiden vankien tukena	18
3	AIEMMAT TUTKIMUKSET	21
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	23
4.1	Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymys.....	23
4.2	Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat	23
4.3	Kohdejoukko	24
4.4	Aineistonkeruu	25
4.5	Aineiston analyysi	26
5	TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	27
5.1	Vapauttamissuunnitelman suunnittelu	27
5.2	Annettu tuki vankilassaolon aikana	28
5.3	Valikoiva tukeminen ja motivaation merkitys	32
5.4	Päihdetyö vankilassaolon aikana ja sen ulkopuolella	35
5.5	Ehdonalaisen vapauden valvonta	37
5.6	Sisältöä elämään.....	40
5.7	Jälkihuolto on tarpeellinen	42
5.8	Järjestötyö on tärkeä tukipilari	42
6	POHDINTA	44
6.1	Opinnäytetyöprosessin arviointi / Valintojen pohdinta.....	44
6.2	Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimuksen haasteet	48
6.3	Tutkimuksen luotettavuus	49
6.4	Tutkimuksen eettisyys.....	50
	LÄHTEET	52
	LIITTEET	56

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni käsittelee vankilasta vapautuvien vankien vapauttamissuunnitelman toteutumista vapautuneiden vankien kokemana. Uusintarikollisuuden ja vankien syrjäytymisen riskin vähentämiseksi kehitetään erilaisia työmenetelmiä, prosesseja ja toimenpiteitä, kuten esimerkiksi opinnäytetyötäni koskeva vapauttamissuunnitelma. Lain mukaan (Rikoslaki 21.6.2006/509, 11:79§) vapauttamissuunnitelma tulisi tehdä jokaiselle vapautuvalle vangille. Sen tarkoituksena on kartoittaa vapautuvan vangin tuen tarve ja toimenpiteet, jotta vangilla olisi paremmat valmiudet päästä takaisin yhteiskuntaan ja välttää syrjäytymisen johdosta mahdollinen uusintarikollisuusriski.

Päästyään vankilasta moni vapautunut vanki seisoo suuren kysymyksen edessä, että mille nyt alettaisiin. Yrittäisikö vanki järjestää elämänsä siihen kuntoon, että ei tarvitsisi enää vankilasellejä nähdä, vai jatkaisiko hän sillä mitä tehtiin ennen vangitsemista, eli rikollisella toiminnalla. Ensimmäisen vaihtoehdon valitseminen tuo yhteistä hyvää sekä vapautuneelle vangille itselleen, että yhteiskunnalle. Vanki pystyisi järjestämään elämänsä ja elantonsa niin, että rikollisuus ei enää olisi osa hänen elämäänsä. Hänen rikoskierteensä katkeaisi, joka paitsi parantaisi vangin elämänlaatua, mutta myös olisi yhteiskunnan kannalta edullisempaa. Vangin sopeuttaminen yhteiskuntaan säästäisi valtion kuluja ja mahdollisesti lisäisi verotuloja. Mutta tie siihen on pitkä ja piikikäs. Vangin edessä on moni asia hoidettavaksi ja järjestettäväksi.

Rikosseuraamuslaitoksen yksi päätavoitteista ja tehtävistä on toiminnallaan parantaa yhteiskunnan turvallisuutta vaikuttamalla myönteisesti uusintarikollisuuden vähentämiseen ja rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymiskehityksen katkaisemiseen (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011 – 2020, 4). Rikosseuraamuksen työ pohjautuu arvoihin ja ihmiskäsityksiin, jossa uskotaan yksilön mahdollisuudesta muuttua ja kasvaa. Vankilat on tehty sitä varten, että ihmisiä rangaistaan laittomista teoista. Päästyään vankilasta, ihminen on jo kärsinyt rangaistustaan ja hänellä on samanlainen ihmisoikeus kuten kaikilla muilla ihmisillä olla osana yhteiskuntaa.

Kuinka realistinen toive on, että vankilaan useiksi kuukausiksi tai jopa vuosiksi suljettu, rikosrekisterin omaava henkilö integroituisi takaisin yhteiskuntaan ja jättäisi rikollisen elämän taakseen? Usein sanotaan että motivaatio on kaiken alku ja loppu entisen vangin integroitumisessa takaisin yhteiskuntaan. Mikäli vanki ei ole motivoitunut muuttamaan elämäntapaansa rikoksettomaksi, saattavat tavoitteet jäädä pelkästään toiveiksi.

Asetetaanko vankiin liian suuria paineita ja mahdottomia odotuksia, että hänen oman elämänsä herrana tulisi itse ainoastaan omin voimin pyrkiä rikoksettomuuteen? Pelkkä motivaatio kuitenkin voi olla riittämätön tuottamaan positiivisia tuloksia halutun elämänmuutoksen saavuttamiseksi. Halu saada asiat järjestetyksi hyvin, niin ettei tarvitsisi enää rikoksia tehdä ja valmiudet siihen ovat kaksi eri asiaa. Ihminen voi haluta kovasti muuttaa elämänsä, mutta ilman valmiuksia ja tukea se voi olla vaikeaa. Monilla vangeilla voi olla moniongelmainen elämäntilanne, jotka vaikeuttavat vangin integroitumista takaisin yhteiskuntaan. Näitä pulmatilanteita hoitaakseen vanki tarvitsee ulkopuolista tukea ja apua.

Koska tutkimukseni on opinnäytetyön laajuinen, vaikka haluaisinkin, en pystyisi tutkimaan kyseistä aluetta kokonaisuudessaan. Keskityn siis tutkimuksessani vapautuvan vangin siirtymisessä takaisin yhteiskuntaan vain yhteen osa-alueeseen, joka on vapauttamissuunnitelma ja sen toteutuminen vapautuvan vangin kokemana.

Yhteiskunnan hyvinvoinnin kohottaminen ja syrjäytymisen ehkäisy ovat aina ajankohtaisia asioita. Tuoreessa Rikosseuraamuslaitoksen 2011 – 2020 strategiassa kiinnitetään huomiota vapautuvien vankien tukeen ja elämänmuutokseen kannustamiseen. Strategian mukaan vankien rikoksettoman elämäntavan valmiuksien lisääminen ja yhteiskuntaan integroituminen luovat edellytykset rikoskierteen katkaisemiseksi. Keskustelu vankien rikoskierteen katkaisusta on käynnissä hyvin voimakkaasti. On itsestään selvää että yhteiskunnan kannalta on hyödyllisempää että rikollisuus olisi mahdollisimman alhainen.

Syrjäytymisestä puhutaan, koska syrjäytyneet halutaan liittää takaisin yhteiskuntaan (Helne, T. 52). Rikosseuraamuslaitoksen strategian mukaan vapautuvien vankien ja yhteiskunnan välistä vuorovaikutusta on parannettava. Yhteiskuntaan kiinnittyminen nähdään kehityskohtana. Yksilöllistä ja suunnitelmallista työtä vankien kanssa

korostetaan kuten myös tarvittavien terveydenhuolto-, päihde- ja sosiaalipalveluiden ja muiden kuntoutus- ja elämänhallinta ohjelmien, kouluttautumisien ja työn pääsymahdollisuuksien parantamista. Rangaistuksen jälkeen toiminnan ja hoidon jatkuvuuden turvaaminen on myös Rikosseuraamuslaitoksen strategiassa koettu tärkeäksi. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020, 10) Mielenkiintoisen havainnon tämän opinnäytetyön ajankohtaisuudessa tuovat tämänhetkiset julkisen talouden rahoitusongelmat ja kuntien huonontunut rahatilanne. Säästöjä on käynnissä joka paikassa. Raha on vähissä kaikkialla, eivätkä rikolliset kysy onko valtiolla tarpeeksi rahaa laittaa meidän rangaistukset täytäntöön. Ne on toteutettava kuitenkin viipymättä. Kuntatalouden heikkeneminen näkyy palveluresurssien vähenemisenä.

Varsinaisia opinnäytetyön aiheita koskevia tavoitteita minulla on useita. Minulla on toiveena tulevaisuudessa kenties toimia rikosseuraamustyössä, joten pohdin, että opinnäytetyön avulla perehtyisin paremmin ja syvällisemmin palvelujärjestelmään ja sen mahdollisuuksiin ja puutteisiin vaikuttaa yksilöiden elämäntilanteeseen. Tutkimuksen aihe antaisi minulle myös paljon tietoja vangeille tarjottavasta tuesta eri tahoilta. Tämä tieto lisäisi palvelujärjestelmän osaamistani. Toinen oppimistavoitteeni on syventää yhteiskunnallista analyysitaitoani paneutuen miten yksilön kokema tuen tarve ja yhteiskunnallinen näkemys kohtaavat.

Kolmantena oppimistavoitteeni minulla on syventää ammatillista eettistä osaamistani. Yhdyskuntaseuraamustoimistossa tehdyn työharjoittelujakson pohjalta minulla on kokemus vankien kanssa työskentelystä. Työharjoittelun aikana pohdiskelin hyvin paljon eettisiä ja moraalisia kysymyksiä, omia tunteita ja havaintoja itsessäni. Suhtautumiseni rikoksen tehneisiin asiakkaisiin yllätti minut positiivisesti. Haluaisin tämän opinnäytetyön avulla vahvistaa omaa näkemystäni vangeista ja käsitystä vankien kanssa tehdystä työstä ja jatkaa jo hyvin alkanutta henkistä ja ammatillista kasvua. Tämän opinnäytetyön teon avulla toivon, että laajentaisin tietoa myös asiakastyöosaamisen alueella. Haastattelujen teko antaisi minulle mahdollisuutta harjoittaa vuorovaikutukseni haastavien asiakkaiden kanssa sekä.

2 VAPAUTTAMISSUUNNITELMA VAPAUTUVAN VANGIN YHTEISKUNTAAN SJOITTUMISEN TUKENA

Kriminaalipolitiikalla tarkoitetaan kaikkia julkisia toimijoita, jotka pyrkivät vähentämään rikollisuutta ja takaamaan yhteiskunnan turvallisuutta, järjestystä ja oikeudenmukaisuutta. Toisin sanoen, kriminaalipolitiikka on rikollisuuden vastustamiseen pyrkivää yhteiskunnallista päätöksentekoa (Koskinen 2008, 5-6). Kriminaalipolitiikan tärkeimpiä tavoitteita ja tehtäviä on rikosten ehkäiseminen, oikeudenmukaisen rikosoikeusjärjestelmän ylläpitäminen, rikoksenteekijöiden vastuuttaminen teoistaan, rangaistusten täytäntöönpano, rikollisuudesta aiheutuvien vahinkojen ja kustannusten minimoiminen, sekä uhrin auttaminen ja tukeminen.

2.1 Rikosseuraamuslaitos ja sen strategiset linjaukset

Rikosseuraamuslaitoksen (Rise) perustehtävä on tutkintavankeuden toimeenpano sekä yhdyskuntaseuraamusten ja vankeusrangaistusten täytäntöönpano. Tavoitteena on parantaa yhteiskunnan turvallisuutta vähentämällä uusintarikollisuutta. Tärkeimpiä arvoja jotka ohjaavat Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa ovat ihmisarvon kunnioittaminen, oikeudenmukaisuus, usko ihmisen mahdollisuuksiin muuttua ja turvallisuus. Asiakslähtöisyys, inhimillinen kohtelu, perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien turvaaminen sekä lainmukaisten päätösten teko ovat jokaisen Rikosseuraamuslaitoksen työntekijän lähtökohtia työtä tehdessä. Turvallisuus ja lainmukaisuus ovat avainsanat Rikosseuraamuslaitoksen toiminnassa. Rikosseuraamusten täytäntöönpanon on tapahduttava turvallisesti ja oikeusturvan näkökohtia kunnioittaen (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020, 9).

Rikosseuraamuslaitokselle (Rise) on asetettu valtionalouden menoleikkauksen johdosta tavoite, jonka mukaan Risen tulisi vähentää menojaan noin 16 miljoonalla eurolla vuoteen 2016 mennessä. Tavoitteeseen pääsemiseksi Rikosseuraamuslaitos on ryhtynyt erilaisiin toimenpiteisiin kuten muun muassa yhden avovankilan sulkeminen, henkilöstömenojen supistaminen ja toimitilavuokramenojen vähentäminen. Näiden, heti näkyvissä olevien, leikkaustoimintojen lisäksi on katse fokusoitu myös tulevaisuuteen.

Rikosseuraamuslaitoksen talouden sopeuttamissuunnitelmassa (Rikosseuraamuslaitos, 2012b. 7-14) on esitetty vaikuttavuuden kustannustehokkuutta parantavia toimenpiteitä joita on esitetty myös Risen uudessa strategiassa, joka on vahvistettu vuonna 2011.

Strategia perustuu kolmeen peruspilariin:

- polku rikoksettomaan elämään aktiivisella verkostoyhteistyöllä
- turvallisesti kohti avoimempaa ja vaikuttavampaa täytäntöönpanoa
- mielekäs työ, motivoitunut ja hyvinvoiva henkilöstö

Rikosseuraamuslaitos voi edesauttaa vankiloissa olevien määrän vähentämiseen omalta osaltaan lisäämällä vapauttamisvaiheen tukitoimia sekä vahvistamalla ja laajentamalla yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Rikosseuraamuslaitoksen, kuntien, sekä kolmannen sektorin toimijoiden ja muiden tahojen välisen hyvän ja toimivan yhteistyön avulla vapautuvien vankien tukitoimet järjestyisivät paremmin, nopeammin ja tarkoituksenmukaisemmin, joka taas mahdollistaisi parempia puitteita rikoskierteen katkaisemiseksi. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on hyvän verkostotyön avulla saavuttaa kokonaisvaltaisesti turvallisempi yhteiskunta. (Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011–2020).

Pekka Koskisen kirjassa ”Rikosoikeuden perusteet” on kirjoitettu, että ”rikollisuutta ei kuitenkaan vastusteta hintaan mihin hyvänsä”. Rikollisuutta on vastustettava kyllä, mutta siinä on otettava huomioon myös taloudellinen näkökulma, kustannukset, sekä myös rangaistuksesta aiheutuva kärsimys. Tämän takia Suomen rikosseuraamusjärjestelmässä katseita on käännetty uusiin seuraamustyyppeihin ja muuntorangaistuksiin. Kehityssuuntana on vaihtoehtojen lisääminen vankiloissa tapahtuvalle laitosrangaistukselle. Vankien rangaistuksia pyritään siis järjestämään muulla tavoin kuin sulkemalla suljettuun vankilaan, tietenkin vangin kykyjen, motivaation ja tilanteen mukaan. Rikosseuraamuslaitoksen tulevaisuuden näkymissä on uuteen rangaistusstrategiaan siirtyminen, jonka mukaan pääpaino rangaistuksissa olisi vapaudessa suoritettavissa rangaistusmuodoissa ja avolaitoksissa. Mahdollisuuksien mukaan laitosrangaistuksista siirryttäisiin vapaudessa suoritettaviin seuraamuksiin ja avolaitoksia suosittaisiin suljettujen vankiloiden sijaan. Valvontarangaistusten, yhdyskuntapalvelujen ja valvotun koevapauden lisäämisen avulla saataisiin vankien määrät laskuun, joka taas tuottaa vähemmän kustannuksia valtiolle. Taloudellisesti

katsoen tällainen muutos on järkevää. Suljetussa vankilassa olleesta vangista aiheutuvat toimintamenot olivat vuonna 2012 noin 60 843 euroa vuodessa vankia kohti. Vastaavat lukemat esimerkiksi vapaudessa yhdyskuntapalvelua suorittavaa tuomittua kohti ovat 4 934 euroa (Risen tilinpäätös vuodelta 2012, 4). Yli kymmenen kertaa halvempi rangaistusmuoto toisi huomattavia säästöjä muutenkin tällä hetkellä menoleikkauksiin suuntautuneelle valtiolle.

Tämän hetkiset Suomen lain mukaiset Rikosseuraamuslaitoksen täytäntöön panemat seuraamukset jaetaan vankeusrangaistuksiin ja vapaudessa suoritettaviin yhdyskuntaseuraamuksiin. Vankilat vastaavat ehdottomista vankeusrangaistuksista, sakon muuntorangaistusten täytäntöönpanosta sekä tutkintavankeuden toimeenpanosta. Yhdyskuntaseuraamuksia ovat ehdonalaisen vapauden valvonta, yhdyskuntapalvelu, nuorten ehdollisen vankeuden valvonta, nuorisorangaistus sekä valvontarangaistus, joista vastaavat Yhdyskuntaseuraamustoimistot. Opinnäytetyöni aiheen ja tarkoituksen takia keskityn vankilassa suoritettavaan rangaistukseen ja tarkemmin siihen, mitä rangaistuksen täytäntötavan vaihduttua vapauteen suoritettavaksi, eli ehdonalaisen vapauttamisen ja valvontaan määrittämisen jälkeen tapahtuu.

2.2 Ehdonalainen vapautus

Ehdonalaisesti vapautuneita vankeja vuonna 2012 oli 3 682. Ehdonalaisella vapautuksella tarkoitetaan ehdottomaan vankeuteen tuomitun vangin päästämistä suorittamaan tuomionsa loppuosan vapaudessa. Rangaistuksen vankilassa suoritettu osa ja ehdonalaisen vapautuksen osa määräytyy vangin iästä rikoksen hetkellä ja rikoshistoriasta. Vanki, jonka rangaistushistoriassa ei ole rikosta edeltäneiden kolmen vuoden aikana muita vankeusrangaistuksia, voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen, kun rangaistuksesta on suoritettu puolet. Jos vanki on ollut nykyisen tuomioon johtaneen rikoksen aikana 21-vuotias tai alle, hänen rangaistuksensa pituus laitoksessa on yksi kolmas osa kokonaisesta rangaistuksesta, jonka jälkeen hänet voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen.

Mikäli vangilla on ollut aiempia tuomioon johtaneita rikoksia kolmen vuoden sisällä ennen tätä tuomioon johtanutta rikosta, hänet voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen kun hän on suorittanut kaksi kolmasosaa rangaistuksestaan. Mikäli vanki on

rikoshetkellä ollut 21-vuotias tai nuorempi, tuolloin hän voi suorittaa rangaistuksesta puolet ehdonalaisen vapauden muodossa. Pääseminen ehdonlaiseen vapauteen on mahdollista kuitenkin, kun vankeusrangaistuksesta on suoritettu ainakin 14 päivää. (Rikoslaki 23.9.2005/780, 2c:5§)

Lähes poikkeuksetta kaikki vangit saavat mahdollisuuden ehdonlaiseen vapauteen pääsemisen, myös vangit, jotka ovat tuomittu elinkautiseen vankeuteen. Sen edellytykset kuitenkin ovat, että vanki on suorittanut ainakin 12 vuotta vankeusrangaistuksestaan ja jos vanki on rikoksenteon aikana ollut 21 vuotta tai nuorempi vankilassaoloaika tulisi olla kertynyt 10 vuotta. Elinkautisvangeille ehdonalainen vapauttaminen ei tule automaattisesti, vaan se on harkinnanvarainen, ja Helsingin hovioikeuden toimivallan alla. Harkinnassa kiinnitetään huomiota elinkautiseen vankeusrangaistukseen johtaneen rikoksen tai rikosten laatuun, rikoshistoriaan ja tulevaan mahdolliseen rikollisuuteen. (Rikoslaki 10.12.2010/1099, 2c:10 §, Koskinen P. Rikosoikeuden perusteet, 89-92)

Elinkautisvangin ehdonlaiseen pääsemistä voidaan lykätä, mikäli on tulossa uusia vankeusrangaistuksia täytäntöön pantavaksi, tai jos vankia pidetään vaarallisena ja vangilla on olemassa ilmiselvä vaara syyllistyä henkeä, terveyttä tai vapautta törkeästi loukkaavaan rikokseen vapauduttuaan. Vankilassa oloaikana käyttäytyminen myös vaikuttaa ehdonalaisen vapauden pääsyn mahdollisuuteen. (Rikoslaki 23.9.2005/780, 2c:9§)

Vanki pääsee niin sanotusti aiemmin vankilasta pois lähes joka kerta. Koko rangaistuksen suorittaminen vankilassa voi tapahtua ainoastaan jos tuomioistuin on syyttäjän vaatimuksesta päättänyt tuomitun rangaistusajan kokonaan suoritettavaksi. Tuollaiseen päätökseen voidaan päästä, mikäli kyseessä on jokin näistä Rikoslain 2C-luvussa 11 momentissa 1 kohdassa luetelluista hyvin törkeistä rikoksen teoista (kuten törkeästä henkirikoksesta, törkeästä lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä, joukkotuhonnasta, kaappauksesta ja niin edelleen).

Lisäedellytyksenä on myös että vanki on syyllistynyt myös jossain näissä Rikoslain 2C-luvussa 11 momentissa 1 kohdassa mainituista rikoksista kymmenen vuoden sisällä uuden rikoksen teon hetkestä tai kolmen vuoden sisällä siitä kun hän on edellisen kerran

päässyt vankilasta pois ja häntä pidetään erittäin vaarallisena toisen hengelle, terveydelle tai vapaudelle. (Rikoslaki 23.9.2005/780, 2c:11§) Tällaisestakin tilanteesta kuitenkin voi päästä ehdonalaiseen vapauteen, mikäli rangaistusta on suoritettu viisi kuudesosaa, rangaistus on vähintään kolme vuotta ja vankia ei pidetä enää erityisen vaarallisena (Rikoslaki 23.9.2005/780, 2c:12§).

2.3 Vapautuvan vangin tuen tarve

Uusintarikollisuus on merkki syrjäytymiskierteestä. Tuskin kukaan haluaisi rikollista elämäntapaa kaikkine vaikeuksineen, hyvän, turvallisen ja laadukkaan elämän sijaan. Monet entisistä vangeista palaavat vankilaan jossain elämänsä vaiheessa. Tämä seikka viittaa siihen, että palattuaan takaisin yhteiskuntaan, osa vangeista ei edelleenkään kykene järjestämään elämäänsä siihen malliin, ettei rikoksia tarvitsisi tehdä. Rikoskierren kun jatkuu ja jatkuu ja jokaisen vankilapaluun myötä, palataan myös lähtöruutuun.

Suomalaisessa kirjallisuudessa syrjäytymistä määritellään monilla eri tavoin, mutta ydinajatus on samanlainen. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus (STM, 2003) määrittelee syrjäytymistä kasaantuneena huono-osaisuutena, jossa yhdistyvät pitkäaikainen tai usein toistuva työttömyys, toimeentulo-ongelmat ja elämänhallintaongelmat. Syrjäytymiseen voi liittyä sairautta tai vammaisuutta, poikkeavaa käyttäytymistä, rikollisuutta ja päihteiden käyttöä. Mikään yksittäinen ongelma ei yksistään aiheuta syrjäytymistä. Kyse on moniulotteisista, pitkäaikaisista kasaantuvista ongelmista ja huono-osaisuudesta.

Ymmärtääksemme paremmin syrjäytymistä, mitä se on ja mitä se tekee, meidän on syytä tarkastella sitä toiselta näkökulmalta, nimittäin mistä me syrjäydymme, silloin kun syrjäydymme. Englanninkielinen määrite syrjäytymiselle on ”social exclusion” (World Health Organization, 2008). Suomessa etuliite ”sosiaalinen” yleensä jätetään käyttämättä syrjäytymisen yhteydessä, mutta se esiintyy syrjäytymisen vastakohtalle sosiaalisessa osallisuudessa (social inclusion). Sosiaalisuudella tässä tarkoitetaan yksilön ja yhteiskunnan välistä suhdetta. Sosiaalisesta syrjäytymisestä ja sosiaalisesta osallisuudesta kysymys on siis miten henkilö toimii yhteiskunnassa ja onko yksilön elämäntilanne yhteiskunnan eli valtaväestön kirjoittamattomien normien ja normatiivisten uskomusten mukainen. Syrjäytynyt henkilö on siis henkilö, joka on

joutunut ulkopuolelle yhteiskunnan valtavirrasta. Sellainen henkilö jonka elämäntilanne on jollain lailla poikkeuksellinen yhteisön luomasta elämän normaaliudesta ja yhteiskunnan normeista. Normaalitua voidaan määrittää näkemyksenä siitä miten ihmisten tulisi käyttäytyä yhteiskunnassa ja miten asioiden tulisi olla. ”Normaaleina kansalaisina” pidetään niitä, jotka toimivat ja käyttäytyvät tietyn hyvän elämän ihanteen mukaisesti. (Raunio, 13) Mutta mitkähän ne nyky-yhteiskunnan käsitykset niin sanotusta normaalista elämästä ovatkaan?

Sosiaali- ja terveysministeriön (2003, 17) mukaan riittävän toimeentulon takaava työ, hyvät asumisolot, hyvä elinympäristö, lähipalvelut sekä ihmisten sosiaalinen tukiverkosto muodostavat perustan normaalille osallisuudelle ja yhteiskuntaan kuuluvuudelle. Suomen sosiaalipolitiikan professori Kyösti Raunio kirjoittaa Syrjäytyminen - kirjassaan, että yhteiskunnan näkökulmasta syrjäytyminen määrittyy ennen muuta työstä syrjäytymiseksi (Raunio, 11). Suomennettuna tämä tarkoittaa sitä, että jos olet työssäkäyvä ja veroja maksava henkilö, sinua pidetään hyvinvoivana yhteiskunnan jäsenenä. Työstä saa resursseja tyydyttämään elintarpeita ja ylläpitämään ihmisen hyvinvointia. Työssäkäynti luo myös sosiaalisia siteitä yhteiskuntaan ja kuuluvuuden tunteen johonkin. Työttömänä sinua pidetään syrjäytyneenä yksilönä, joka vie resursseja yhteiskunnasta.

Vankiloita on sitä varten, että sinne suljetaan rikoksia tehneitä suorittamaan rangaistuksensa, yhteiskunnan turvallisuutta ajatellen. Samalla vankila toimii kuntoutuspaikkana, jossa pyritään vaikuttamaan rikollisten ajatusmaailmaan ja tukemaan heitä rikoksettomaa elämäntapaa. Rangaistuslaitoksena sekä kuntouttavana paikkana toimimisen lisäksi, vankilalla on myös kolmannetkin kasvot – vankilaa pidetään myös syrjäytymisen symbolina. Kauas yhteiskunnan silmistä, vankilaan suljetaan neljän seinän sisälle sellaisia miehiä ja naisia, ”jotka pitää saada sijoitetuksi jonnekin, mutta joita mikään taho ei halua asiakkaikseen” (Granfelt, 2010, 135).

Kirjassa Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla (2010), Riitta Granfelt kirjoittaa, että suurin osa vangeista on sosiaalis-taloudellisesti huono-osaisia päihdeongelmaisia ihmisiä, joista monilla on erilaisia mielenterveysongelmia. Myös Kimmo Hyvenin (2004, 54) luokittelun mukaan vankilaan joutuneet ihmiset ovat yhteiskuntamme sairaimmat, syrjäytyneimmät sekä köyhimmät jäsenet. Jo ennen

vankilaan menoa, monilla vangeilla on ollut psyykkisiä, sosiaalisia ja päihdeongelmia sekä erilaisia riippuvuuksia.

Tämänhetkisessä yhteiskunnassa syrjäytymisen riski on korkea. Työttömyys, huonous, kouluttamattomuus, köyhyys sekä päihde- ja mielenterveysongelmat lisääntyvät yhteiskunnassamme. Yhä useampi ihminen kokee vaikeuksia selviytyä arjesta, puhumattakaan jos ihminen on juuri viettänyt useita vuosia vankilassa, jonka johdosta työhistoria, työkyky ja sosiaaliset suhteet ovat voineet kärsiä. Palaaminen takaisin yhteiskuntaan voi myös vaikeutua itse yhteiskunnan takia. Uuteen rikoksettomaan elämänjärjestelyyn pyrkiessä, vapautunut vanki saattaa kokea yhteiskunnan ennakkoluuloja, asenteita ja pelkoja vankeja kohti. Työhaastattelussa, koulupaikkaa tai asuntoa hakiessa tuskin rikostausta katsotaan vahvuutena. Entinen vanki ei ole ensimmäisten joukossa uusia työntekijöitä valittaessa. Myös lain mukaan, tietynlainen rikostausta sulkee täysin joitakin työpaikkoja, esimerkiksi lasten parissa työskenneltävät työtehtävät. (Rikosrekisterilaki 20.8.1993/770)

Vangin kotikunnalla on vastuu vapautuneen vangin tarvitsemien palveluiden järjestämisestä. Kunnalla on velvollisuus järjestää vapautuneelle vastaavat palvelut kuin muillakin asiakkailla – välttämätön toimeentulo, jonkinlainen asunto, päihdehuolto-, terveys- ja mielenterveyspalvelut. Suomessa kuitenkin ei ole mitään valtion tai kunnan erityisjärjestelmää, jonka vastuulla vapautuvien vankien jälkihuolto olisi. Sellaiselle taholle, tai järjestelmälle on tarvetta jotta pystyttäisiin katkaisemaan vangin rikoskierre ja täten parantamaan yhteiskunnan turvallisuutta. Sisäasiainministeri Päivi Räsänen tiedotteessaan pohtii, että vapautuvien vankien tuella on erityinen merkitys sisäiselle turvallisuudelle vakavan väkivallan vähentämisen näkökulmasta. Räsänen mielestä kuntien niukat voimavarat estävät vapautuvien vankien riittävän tukemisen. Hän huomauttaa, että Suomessa tarvitaan taho, joka auttaisi vapautuvia vankeja kokonaisvaltaisesti. (Sisäasiainministeriö, 2013)

Toivottava tilanne on, että vapauduttuaan vankilasta, henkilö jättäisi taakseen rikokset ja integroituisi takaisin yhteiskuntaan tuottavana jäsenenä. On yksinkertaista ja naiivia ajatella, että onnistumiseen tarvitaan vain vangin motivaatiota. Näin ei asia kuitenkaan ole. Vaikka motivaatio rikoksettomaan elämäntapaan löytyisi, saattavat voimavarat ja kyvyt puuttua, jolloin vangilla olisi hyvin vaikeaa tavoitella rikoksettoman

yhteiskunnan jäsenen asemaa. Kriminaalihuollon tukisäätiön kehittämispäällikön Maarit Suomelan mielestä syrjäytymiskierteeseen vaikuttavat monet tekijät kuten rikolliseen alakulttuuriin kiinnittyminen ja myönteisten sosiaalisten suhteiden vähäisyys tai puuttuminen, päihteiden käyttö, velkaantuminen, heikko koulutus ja työhistoria, asunnottomuus, sekä psyykkiset ja fyysiset sairaudet (Suomela, 2011). Vankilasta vapautuvalla voi olla siis hyvinkin moniongelmainen elämäntilanne, jonka korjaaminen itsenäisesti ilman ulkopuolista apua voi olla haastavaa.

Keskeinen ongelma vapautuvan vangin integroitumisessa takaisin yhteiskuntaan on asunnottomuus. Vankien asema asuntomarkkinoilla on huono ja asunnon saaminen vaikeaa. Monet vangeista vapautuvat vailla asuntoa ja uuden asunnon saaminen vaikeuttavat menneet asumiseen liittyvät häiriöt – luottotietojen menetys, vuokratelvet sekä hädät. Kauralan ja Kylämarttilan (2010, 31–33) mielestä vapautuvan vangin asunnon saamismahdollisuuksien parantamiseksi tarvittaisiin parempaa ja kiinteämpää yhteistyötä Rikosseuraamuslaitoksen, vapautuvan vangin kotikunnan ja palvelujen tuottajien välillä. Kunnissa tarvittaisiin myös vapautuvien vankien erityisongelmiin erikoistuneita työntekijät.

Syrjäytyminen kulminoituu ihmisen työtilanteessa (Raunio, 11). Työpaikka antaa ihmisille elannon, tietyn aseman yhteiskunnassa, sekä luo sosiaalisia verkostoja. Työnteko vaikuttaa paljon ihmisen hyvinvointiin, mutta se on vain osa ihmisen elämäntilanteen kokonaisuudesta. Kuten aiemmin todettiin vapautuvalla vangilla voi olla hyvin moniongelmainen elämäntilanne, jonka korjatakseen pitäisi puuttua jokaiseen kipukohtaan. Koulutuksen ja työpaikan puuttumisen lisäksi, vapautuvalla vangilla voi olla, ja usein on muitakin elämän tasapainoa horjuttavia haasteita – liian kapea sosiaalinen verkosto, velkaantuminen, kodittomuus, päihderiippuvuus, sekä mielenterveysongelmia. Yhden asian korjaaminen vie vapautuvaa vankia eteenpäin kohti rikoksetonta elämää. Pelkästään yhden ongelman poistaminen ei kuitenkaan saavuta toivottavaa lopputulosta. Esimerkiksi vangille löydettäisiin työpaikka, olettaen että työnteko pitää hänet pois rikoksista. Mutta miten päihdeongelmainen tai mielenterveysongelmista kärsivä ihminen pystyy sitoutumaan työntekoon? Miten mielenterveyttä pystytään tukemaan, mikäli henkilöllä ei ole tukiverkostoa, tai miten päihderiippuvuudesta opitaan pois jos naapureina ovat ”vanhat pullokaverit” tai naapureita ei olekaan, sillä ei ole omaa kotia ja joutuu asumaan ”kavereiden nurkissa”?

Miten pysytään pois rikoksista, jos elinolot ja mielentila eivät ole saavuttaneet sitä pistettä, että rikoskierre olisi mahdollista katkaista?

Moniongelmaisen kokonaiselämäntilanteen tarkastaminen ja sen hoitaminen kokonaisuudessa on myös Kauralan ja Kylämarttilan (2010) mielestä kannattavaa. Rangaistuksesta vapautuvan kuntoutujan asema – selvityksessään he kirjoittavat, että päihdekuntoutus vankilassa jää hyvin helposti tuloksettomaksi, mikäli kuntoutusta ei jatketa vapaudessa. Vapautuneelle vangille tulisi jatkaa päihdekuntoutusta myös siviilielämässä mahdollisimman pian vapautumisen jälkeen. Päihdeettömyyden tukemiseksi, vangilla tulisi olla muutkin asiat järjestyksessä. Asunto, työ- tai opiskelupaikka tai jokin muu jokapäiväinen tekeminen, kohtuullinen toimeentulo ja sosiaalinen verkosto edesauttavat päihdeettömyyden ja rikoksettomaan elämäntapaan. Näiden asioiden järjestämiseksi tärkeä työväline on vapauttamissuunnitelma, jonka laadittaessa vangin työntekijä ottaa yhteyttä eri viranomaisiin asioiden järjestämiseksi. Hyvin suunniteltu vapauttaminen ja tukien järjestäminen vapauttamisen jälkeen luovat vangille hyvän ja tarpeellisen pohjan, jonka avulla vapautunut vanki pääsisi elämässään eteenpäin kohti rikostekojen jättämistä ja onnistunutta yhteiskuntaan integroitumista.

Vankilassaolon aikana sosiaaliset haitat yleensä lisääntyvät. Usein tapahtuu niin, että vanki menettää asuntonsa, ihmissuhteet heikentyvät tai jopa katkeavat kokonaan. Vanki on myös voinut velkaantua rikoskorvausten tai huumevelkojen vuoksi (STM, 2006, 21). Tiukka strukturoitu kontrolli, vapauden puuttuminen, itsemääräämisoikeuden puuttuminen ja vallan käyttö vankilassa, sekä vähävirikkeinen ja ahdistava vankilaympäristö kuormittavat mielenterveyttä ja altistavat huumeiden käytölle. Vapautuessaan vanki voi olla psyykkisesti huonommassa kunnossa kuin vankilaan tulleessaan. (Granfelt, 2010, 135; Granfelt, 2011, 143)

Vankilassa vangilla on aikaa tutkiskella itseään ja hänelle on tarjolla myös erilaisia kuntoutusmuotoja psykososiaalisiin- sekä päihdeongelmiin. Vankilassa suoritettavat kuntoutuksen muodot, vaikka liittyvätkin vahvasti tässä tutkimuksessa tutkittavien henkilöiden rikoskierteen katkaisemisen prosessiin, eivät kuitenkaan liity tutkimuskysymykseen, joten vankilassa tehdystä kuntoutustyöstä en tämän enempää kirjoita. Kauan vankeja tutkineen Granfeltin mielestä vankilassa tehty kuntoutustyö ei riitä, vaan kuntoutumisprosessin tulee jatkua myös vapauttamisen jälkeen.

Lähtökohtana tälle kuntoutumisprosessin onnistumiselle on luoda vapauttavalle vangille puitteet oman paikan löytämiselle yhteiskunnassa.

2.4 Vapauttamissuunnitelma vapautuneiden vankien tukena

Rikoksesta rankaiseminen ilman tavoitteellista toimintaa ja kuntoutusta heikentävät henkilön mahdollisuuksia selviytyä vapaudessa. Vankilasta vapautumista tulee valmistella siten, että vapautuvan vangin sosiaaliset olosuhteet tukevat rikoksettomuutta ja päihteettömyyttä (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä. 2006, 26). Vankilassaolon aikana vanki usein syrjäytyy entistä enemmän. Päästyään vapaaksi on hyvin todennäköistä, että vanki ei integroidu osaksi yhteiskuntaa ja syrjäytymisen johdosta hän sortuu uusintarikokseen josta seuraa paluu takaisin vankilaan. Ehkäistäkseen sellaista elämänkulkua on hyvin tärkeää suunnitella vangin vapautuminen hyvin ja tarkoituksenmukaisesti, jotta hän pääsisi takaisin yhteiskuntaan ja niin rikoskierteestä pois.

Vapauttamissuunnitelma tehdään ennen vangin vapauttamista. palvelutarvearvioinnin perusteella vanki ja hänen sosiaalityöntekijä kirjoittavat vapauttamissuunnitelmaan suunniteltuja toimenpiteitä niistä asioista, joissa vanki tarvitse tukea päästyään vankilasta. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjan luonnos, 19) Vapauttamissuunnitelmaa valmistaessa on selvitettävä niitä tekijöitä, jotka tukisivat vapautuvan vangin integroitumista takaisin yhteiskuntaan. Vapauttamissuunnitelmassa arvioidaan vapautuvan vangin asumiseen, toimeentuloon, työhön tai koulutusjärjestelyihin, sosiaalisiin suhteisiin, työkykyyn, terveydenhuoltoon sekä päihdekuntoutukseen ja muuhun psykososiaaliseen kuntoutukseen liittyviä tarpeita. (Valtioneuvoston asetus vankeudesta 11:79 §)

Bergman (2010) korostaa vapauttamissuunnitelman tärkeyden. Hänen mukaan vapauttamista tulee suunnitella huolellisesti ja vapauttamissuunnitelmaa alkaa toteuttamaan jo vankilassaolon aikana. Bergmanin mielestä on tärkeää että muun muassa asumisasian vireille pano tulisi hoitaa hyvissä ajoin ennen vapauttamista. Vankilan erityistyöntekijä tulisi auttaa vapauttavaa vankia myös kuntoutus-, sekä työ- ja koulutusjatkumojen järjestämisessä.

Hallittu vapauttaminen – Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjassa kehoitetaan tukemaan vangin itsenäistä vapauttamisen suunnittelua. Itsenäinen asioiden hoito parantaa selviytymismahdollisuuksia vapauttamisen jälkeen. Mikäli kyse on isosta ongelmasta ja palveluiden tarve on suuri, vanki ohjataan sosiaalityöntekijän, erityisohjaajan tai muun asioita hoitavan työntekijän vastaanotolle. Keskeisimmät tahot ovat sosiaalitoimisto ja työ- ja elinkeinotoimisto. Mikäli vanki on määrätty valvontaan, yhteistyökumppaniksi tulee ehdottomasti yhdyskuntaseuraamustoimisto.

Vapauttamissuunnitelma sisältää kolme eri osiota. Ensimmäisessä osassa on vangin yleistietoja: nimi ja sukunimi, henkilötunnus, kotikunta, vapautumisaika, osoite vapautuessa ja ammatti. Toinen osio sisältää arvion vangin tilanteesta, jossa kirjoitetaan minkälainen tilanne vangilla on, ja onko vangilla tuen tarvetta jossain seuraavissa kohdissa:

1. Asunto

- Onko vangilla asunto tiedossa
- Onko tarvetta järjestää asunto

2. Perustoimeentulo

- Onko perustoimeentulo järjestyksessä
- Onko tarvetta järjestää toimeentulo
- Onko velkaselvittelyyn tarvetta

3. Työpaikka

- Onko työpaikka tiedossa
- Onko työhallinnon palvelutarvetta

4. Koulutuspaikka

- Onko tarvetta järjestää koulutusta

5. Päihdehuolto

- Onko tarvetta järjestää päihdehuoltoa
- Onko tarvetta järjestää perhetukea
- Onko työ- ja toimintakyvyn arvioinnin tarvetta

6. Valvonta

7. Muu tarve

Kolmannessa vapauttamissuunnitelman osiossa kirjataan suunnitellut toimenpiteet ja vapauttamisen valmistelu äsken mainituista osa-alueista. Vapauttamissuunnitelmaan kirjataan suunniteltujen toimenpiteiden lisäksi myös tehdyt toimenpiteet. Muuttunut tilanne päivitetään suunnitelmaan. Vapauttamissuunnitelman ajan tasalla pitäminen on tärkeää, jotta nykyiset ja tulevat työntekijät, jotka asioivat vangin kanssa pystyvät saamaan ajankohtaista ja realistista tietoa asiakkaan tilanteesta. (Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjan luonnos, 46)

3 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Nina Kaistilan ja Veera Kuusiston vuonna 2011 tehty opinnäytetyömuotoinen tutkimus käsittelee vapautuneiden vankien kokemuksia Turun kaupungin sosiaali- ja terveystalveluissa. Tutkimuskysymyksinä tässä tutkimuksessa on ollut minkälaisia ongelmia vangilla on ollut siirtymävaiheessa vankilasta vapauteen, minkälaisia kokemuksia vangilla on Turun kaupungin sosiaali- ja terveystalveluiden kanssa asiointista, ja minkälaisia tukipalveluita vangit kokevat tarvitsevana.

Tutkimusjoukkona Kaistilan ja Kuusiston tutkimuksessa ovat olleet kymmenen Turun vankilassa rangaistustaan suorittavaa vankia. Haastateltavien kertomusten kautta tutkijat ovat tulleet johtopäätökseen, että vankilan jälkeinen elämä on täynnä rikoskierteen jatkumiselle altistavia riskitekijöitä – päihdeongelmat, työttömyys, asunnottomuus, vääränlaiset ihmissuhteet sekä velkaantuminen. Myös oman motivaation sekä tekemisen puute ovat osasyitä uusiin rikoksiin. Tutkimuksen mukaan haluttomuus ja kyvyttömyys hoitaa omia asioita ajavat entisiä vankeja syyllistymään uusiin rikoksiin.

Kaistilan ja Kuusiston tutkimuksissa käy ilmi, että vankien mielestä jokaisella vangilla pitäisi olla järjestetty asunto, tai jonkinlainen majoitus mihin vanki vapautuessaan asettuisi. Työ, opiskelupaikka ja selkeä päivärytmi olivat haastateltavien mielestä avainasemassa rikoskierteen katkaisemiseksi. Vangit kokivat vankitautallaan olleen negatiivinen vaikutus asioidessa viranomaisten kanssa, muun muassa työvoimatoimistossa ja asunnon hankinnassa. Merkittävä asia tässä tutkimuksessa mielestäni oli myös se, että kaikista haastateltavista vain yhdelle oli tehty vapauttamissuunnitelma.

Kati Ahonen on tehnyt ylemmän AMK-tutkinnon päättötyönä kvalitatiivisen tutkimuksen vapautuvien vankien näkemyksestä palveluntarpeesta yhteiskuntaan sijoittumisessa. Tutkimus on valmistunut vuonna 2010 ja siinä oli haastateltu kymmentä Suunta-valmennuksessa ollutta Vaasan vankilassa tuomiotaan suorittavaa vankia. Tutkimuksen tuloksena saatiin, että vangit tarvitsevat paljonkin apua asunnon hankinnassa. Vankien mielestä asunto tulisi olla järjestettynä jo ennen vapauttamista,

jotta voitaisiin aloittaa ”puhtaalta pöydältä” jo ensimmäisestä päivästä lähtien. Vangit näkivät myös henkisen tuen saamisen suurena ja merkittävänä tekijänä. Tukihenkilön rooli on välttämätön yhteiskuntaan sijoittumisen kannalta vankien mielestä.

Ahonen oli tiedustellut myös vankien mielipidettä vapauttamissuunnitelmasta. Vankien mielestä vapauttamissuunnitelma tulisi suunnitella paljon paremmin. Omia sekä tuttujen kokemuksia reflektoidessa, vangit pohtivat että vapauttamissuunnitelma tulisi tehdä jokaiselle vapautuvalle ja se tulisi aloittaa jo hyvissä ajoin ennen vapauttamista. Heidän mielestään vankilan lisäksi myös toistenkin tahojen pitäisi osallistua vapauttamissuunnitelman tekoon. Ahonen kertoo myös vankien kokemuksista vapauttamissuunnitelman toteuttamisesta: *”vankilassa kyllä suunnitellaan paljon, mutta suunnitelmia ei aina toteuteta. Suunnitelmat saattavat olla pitkälläkin, mutta sitten niiden eteenpäin vieminen keskeytetään.”*

Kimmo Hypen on tehnyt Rikosseuraamuslaitoksen julkaiseman tutkimuksen ”Vankilasta vuosina 1993–2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet.” Tutkimuksessaan hän on tutkinut yli 30 000 vankia ja heidän mahdollista uudelleen vankilatuomioon johtavaa rikoksen uusintaa. Tutkimuskohteena Hypenin tutkimuksessa ovat olleet kaikki ne vangit, jotka ovat saaneet ehdottoman vankeustuomion tai vapautuneet tutkimuksen nimessä mainittujen vuosilukujen välillä. Hypenin tutkimus osoittaa, että noin 60 % kaikista Hypenin tutkimuksessa olleista henkilöistä palasi vankilaan viiden vuoden sisällä edellisen vapauttamisensa jälkeen. Ensimmäistä tuomiotaan suorittavat vangit palasivat takaisin vankilaan epätodennäköisimmin. Hypen huomioi myös, että nuoret syyllistyvät uuteen vankilatuomioon johtaneeseen rikokseen nopeammin ja useammin kuin vanhemmat ihmiset. Mitä sukupuolien välisiin eroihin tulee, miehet palasivat naisia todennäköisemmin vankilaan.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuksen tarkoitus, tavoitteet ja tutkimuskysymys

Tämän opinnäytetyön tarkoitus on kuvailla vapautuneiden vankien kokemuksia vapauttamissuunnitelman toteutumisesta. Tavoitteena on että tutkimukseni kautta saadulla tiedolla Rikosseuraamuslaitos, sekä kunnat ja muut rikosseuraamuslaitoksen asiakkaiden kanssa toimivat tahot pystyisivät saamaan realistisen kuvauksen, miten vapautuvan vangin asioita hoidetaan ja tukea tarjotaan. Eri tahot voisivat hyödyntää tutkimusta kehittäessään vapautuvan vangin palveluverkoston.

Tutkimuskysymys:

1. Millaisia kokemuksia vapautuneilla vangeilla on vapauttamissuunnitelman toteutumisesta?

4.2 Tutkimuksen metodologiset lähtökohdat

Koska tutkimuksen tarkoitus on saada selville henkilöiden kokemuksia, luonnollisin ja järkevin tutkimusmetodi on kvalitatiivinen, eli laadullinen tutkimus. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen. Tarkoitus on saada mahdollisimman tarkka, syvä ja kokonaisvaltainen käsitys tutkittavasta ilmiöstä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkoitus ei ole todentaa jo olemassa olevia väittämiä, vaan pyrkimys on löytää tai paljastaa tosiasioita. (Hirsjärvi & Remmes, 1997, 135–167) Valitsin laadullisen tutkimuksen tutkimusmetodin, koska haluan tuoda esille tutkittavan kokemuksellista tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Tutkimuksessa pyritään saamaan vastaus kysymykseen, miten ilmiö näyttäytyy tutkimuksen osallistujien kannalta, eli millaiset kokemukset vapautuneilla vangeilla on vapauttamissuunnitelman toteutuksesta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään laadullisia metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat, mielipiteet ja ääni pääsevät esille. Jokainen tapaus käsitellään ainutlaatuisena ja aineisto tutkitaan sen mukaan. (Hirsjärvi, 2003. 152, 155)

4.3 Kohdejoukko

Saatuani tutkimusluvan otin yhteyttä Oulun yhdyskuntaseuraamustoimistoon ja annoin työntekijöille saatekirjeen, jossa pyysin heidän asiakkaitaan mukaan tutkimukseen. Koska itselläni ei ollut laillista valtaa päästä itse kartoittamaan vapautuneiden vankien tietoja ja sopivuutta tutkimukseen, pyysin Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöitä auttamaan minua löytämään potentiaalisia haastateltavia tutkimukseen. Tarkasteltuaan asiakastietokannasta yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijät kartoittivat tutkimuksen kohdejoukon kriteereihin kuuluvia asiakkaita ja ottivat yhteyttä heihin. Tutkimukseen sopivia henkilöitä löytyi useita, joista 3 suostui haastatteluun. Yhdyskuntaseuraamustoimiston välityksellä sovittiin kaikille sopivat ajankohdat jolloin haastattelut tehtäisiin. Haastattelut tehtiin kesäkuun ja elokuun välisenä aikana Oulun yhdyskuntaseuraamustoimiston tiloissa.

Kolmen haastattelun jälkeen arvioin että tarvitsen lisää aineistoa, koska tahdoin saada tutkimukseeni enemmän erilaisia näkökulmia. Päätin jatkaa potentiaalisten tutkimuskohteiden etsintää muista paikkakunnista. Otin yhteyttä Kokkolan yhdyskuntaseuraamustoimistoon, sekä Kemin yhdyskuntaseuraamustoimistoon. Molemmista paikoista löytyi yksi asiakas joka sopi tutkimusjoukon kriteereihin ja molemmat suostuivat haastatteluun. Kokkolan ja Kemin yhdyskuntatoimistojen välityksellä sovin asiakkaiden kanssa ajankohdan ja paikan missä haastattelut tehtäisiin. Kemin asiakasta haastattelin Kemin yhdyskuntaseuraamustoimiston tiloissa. Kokkolan yhdyskuntaseuraamusasiakkaan kanssa sovittiin haastattelupaikaksi eräs huoltoasema Ylivieskassa. Sovittuna päivänä matkustaessani Ylivieskaan, puolessavälissä matkaa sain puhelun Kokkolan yhdyskuntatoimiston työntekijältä, että asiakas jota minun piti haastatella on joutunut ikävään tapaturmaan, eikä haastattelua pystytä toteuttamaan. Neljän haastattelun jälkeen sain mielestäni tarpeeksi tutkimusmateriaalia ja päätin lopettaa uusien haastateltavien etsinnän. Tämän Tutkimuksen kohdejoukko koostuu neljästä Rikosseuraamuslaitoksen asiakkaasta. Kaikki tutkimuksen kohteet ovat miehiä joista haastatteluhetkellä nuorin oli 28-vuotias ja vanhin 65-vuotias. Haastateltavista yksi oli ensikertalainen ja muilla kolmella oli useampia vankilatuomioita. Viimeisimmän tuomion pituuden vaihteluväli oli kahdesta vuodesta ja kymmenestä kuukaudesta kymmeneen vuoteen.

4.4 Aineistonkeruu

Tutkimuksen aineiston hankin teemahaastattelun avulla. Pidän tärkeänä, että tutkimus ei ole tutkijajohtoinen, vaan tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden kokemukset ja kertomat ovat tässä tutkimuksessa ytimessä. Tämän takia teemahaastattelu on sopivin menetelmä hankkia tietoja. Teemahaastattelulle tyypillistä on että haastattelun aihepiirit, niin sanotut teema-alueet ovat etukäteen mietitty, mutta kysymysten tarkka muoto ja haastattelun järjestys ja kulku muokkautuvat haastattelun tilanteessa (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 203). Opinnäytetyössäni olevilla tutkittavilla henkilöillä voi olla hyvinkin erilainen tilanne sekä erilainen vapauttamissuunnitelma. Tämä asia jo sinänsä estää minua käyttämästä strukturoidumpaa tutkimusmenetelmää. Haastattelun tutkimusmenetelmän valitsemiseksi on useita syitä. Teemahaastattelumenetelmän mukaan haastattelutilanteessa osallistujat nähdään subjekteina, aktiivisina tiedonantajina. He pääsevät kertomaan omin sanoin kokemuksia tutkittavasta ilmiöstä. Pidän tutkimukseen osallistujia asiantuntijoina, joilla on oma henkilökohtainen kokemus siitä, miten vapauttamissuunnitelma on toteutunut. Haastattelun avulla tutkija voi saada laajemman kuvan tutkittavasta ilmiöstä esimerkiksi haastateltavan elekielestä, ilmeistä ja tarkentavista kysymyksistä joita tutkija ei ole voinut ennakoida etukäteen, ja näin selventää vastauksia ja syventää saatavia tietoja. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2008, 200–201). Teemahaastattelu osoittautui oikeaksi valinnaksi, sillä haastattelujen aikana haastateltavat toivat esille sellaisia asioita, mitä en ole etukäteen kyennyt huomioimaan ja jotka kuitenkin ovat merkittäviä tutkimustuloksia.

Tässä tutkimuksessa haastatteluteemat pohjautuvat vapauttamissuunnitelmaan ja sen eri kohtiin.

Haastatteluteemat:

1. Asunto
2. Perustoimeentulo
3. Velkaselvittely
4. Työpaikka
5. Koulutuspaikka
6. Päihdehuolto
7. Valvonta

Haastattelut toteutettiin Oulun ja Kemin Yhdyskuntaseuraamustoimistojen tiloissa valvontatapaamisten yhteydessä. Haastattelut toteutuivat yksilöllisenä teemahaastatteluna. Haastattelujen aikana pyrin saamaan selville haastateltavien kokemuksia vapauttamissuunnitelman toteuttamisesta vankilassaolon aikana sekä vapauttamisen jälkeen.

Haastattelut nauhoitin Oulun Ammattikorkeakoululta lainatulla ääninauhurilla. Siirsin ääninauhoitteet omalle kotitietokoneelleni, sekä erilliselle muistitikulle. Olen koko tutkimukseni ajan pitänyt huolen siitä, että tallennetut nauhoitteet, tekstitiedostot ja kaikki muut opinnäytetyöhön liittyvät dokumentit ja materiaalit ovat turvallisesti säilytetty.

4.5 Aineiston analyysi

Aloitin aineiston analysoinnin litteroimalla haastatteluista kerätyn materiaalin. Litterointi tarkoittaa laadullisesta tutkimuksesta kerätyn aineiston kirjoittamista puhtaaksi sananasaisesti (Hirsjärvi 2008, 217). Aineistoa kertyi ääninauhoitteena yhteensä 3 tuntia 54 minuuttia ja 10 sekuntia. Litteroituna tekstimuotoon Times New Roman – fontilla, 12 fonttikoolla ja rivivälillä 1,5 kertyi yhteensä 56 sivua.

Analysoin haastatteluista kerätyn aineiston teemoittelun avulla. Teemoittelu analyysimetodina on hyödyllinen tapa käytännöllisten ongelmien ratkaisemisessa. Yksinkertaistettuna teemoittelulla tarkoitetaan laadullisen aineiston pilkkomista ja järjestämistä erilaisten teemojen, eli aihepiirien mukaan litteroinnin jälkeen (Tuomi & Sarajärvi, 2012, 93). Haastattelusta saatujen tarinoiden avulla voi poimia käytännöllisen tutkimusongelman kannalta olennaista tietoa (Eskola & Suoranta, 2008, 178). Käytännössä haastatteluista saatua tekstiä pilkotaan sitaateiksi ja ryhmitellään yhteen samasta teemasta kertovat sitaatit. Nämä sitaatit toimivat myös tutkimusraportissa havainnollistavina esimerkkeinä, joista lukija voi päätellä miten kirjoittaja on päässyt tutkimusraportissa esitettyihin johtopäätöksiin (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006).

5 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Vapauttamissuunnitelman toteutus jakoi mielipiteitä. Haastattelujen aikana keskustellessamme vapauttamissuunnitelman toteuttamisesta ja vankilasta vapautumisesta, pystyin hyvin herkästi huomaamaan vankien silmissä piilevän kiitollisuuden siitä, että on autettu silloin kun on tarvittu apua. Hetken päästä näistä samoista silmistä pystyi lukemaan syvän pettymyksen ja vihan siitä, ettei ole autettu vaikka tukea ja apua oli pyydetty. Kuunneltuani useita kertaa nauhoitettuja haastatteluja ja lukiessani litteroitua materiaalia en voinut olla huomaamatta että jakautuneista ja välillä keskenään ristiriitaisista vankien mielipiteistä huolimatta, heidän kokemuksistaan nousi esiin samoja sanoja ja teemoja jotka ovat avainasemassa tämän tutkimuksen johtopäätösten tekemisessä kuten jälkihuollon tärkeys, vankien omatoimisuus ja motivaatio, vankien eriarvoinen kohtelu, henkilökunnan valikoiva tuen tarjonta, eri vankiloiden ja henkilökunnan erot toiminnassa ja moni muu asia, joita tässä tutkimuksen osiossa yritän selittää.

5.1 Vapauttamissuunnitelman suunnittelu

Vuonna 2011 tehdyssä vankien köyhyysmanifestissa (Portti vapauteen, 2011) on huomattu sellainen ongelmakohta, että vuonna 2010 vankiloista on vapautunut 40% vangeista ilman, että heidän vapautumisensa olisi mitenkään suunniteltu. Manifesti toteaa, että kuva vasta vapautuneesta vangista, joka seisoo asunnottomana ja rahattomana vankilan edessä ei ole kovin epätodellista. Tähän samaistuu myös yksi tutkimuksessa osallistuneista vapautuneista vangeista.

”Itse vapauttamisessa mua ei ole kyllä tarpeeksi autettu... Ei, siellä kyllä... kunhan saa alaportista pihalle niin se on hyvä niin... Ei se musta oo kauhean hyvää että mä lähdän vankilasta vaan bussiliput kourassa.”

Yhden haastateltavan kohdalla kävi myös ilmi, että hän ei ole ikinä nähnyt vapauttamissuunnitelmansa, eikä myöskään ollut osallisena sen tekemisessä.

”Mä en tiää ku mulle tuomion alussa tehtiin se rangaistusajan suunnitelma. Kyllä siitä taisi joku mainitakin että pitää tehdä se vapauttamissuunnitelma, mutta en tiedä, kai ne on sitten keskenään tehnyt siellä. Ei sitä kaikille tehdä, mä en mun kädessä ainakaan oo vielä semmosta lappua nähnyt missä lukee vapauttamissuunnitelma.”

Suunnitelma oli kuitenkin tehty, sillä tutkimusjoukon kartoittamisen vaiheessa yhdessä yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijän kanssa otimme yhteyttä ainoastaan sellaisiin asiakkaisiin joille vapauttamissuunnitelma oli tehty. Vapauttamissuunnitelma on osa rangaistusajan suunnitelmaa. Tämä pistää minut miettimään, että vangeilla ja heidän kanssaan toimivilla ammattilaisilla voi olla erilainen näkemys siitä, minkälaista tarjotun avun tulisi olla, ja milloin sitä on oikeutettu saamaan. Tähän asiaan voisi vaikuttaa muun muassa panostamalla vankien tiedottamiseen heidän kanssaan tehtyjen toimenpiteiden tarkoituksesta ja tarpeellisuudesta. Onko vankien tietämättömyyden syynä heidän omiin asioihinsa liittyen välinpitämättömyys vai tiedon huono kulkeminen? Vai onko se kiinni työntekijöiden haluttomuudesta ja joustamattomuudesta? Tämä kysymys vaatisi ihan oman tutkimuksen.

5.2 Annettu tuki vankilassaolon aikana

Haastateltavien kokemusten ja kertomusten perusteella tuntuu siltä että tarjottu tuki ennen vapautumista on ollut riittämätöntä. Kahden vangin kohdalla ei ole pystytty tarjoamaan takaisin yhteiskuntaan integroitumista tukevia toimenpiteitä vankien tarpeiden mukaisesti ennen vankilasta vapautumista. Yksi haastateltavista oli yrittänyt jo vankilassaolon aikana saada järjestettyä itselleen asunnon, johon hän menisi asumaan vapauduttuaan. Epäonnistuttuaan asunnon hankkimisessa, haastateltava oli muuttanut hänen naisystävänsä luokse, jonka kanssa hän asuu edelleen. Haastateltava koki, että häntä ei autettu yhtään asunnon hankkimisessa.

”Oli joku kolme kuukautta enää jäljellä tätä tuomiota, nii päätettiin sitten sen kanssa että me palataan yhteen ja sillä oli asunto, mutta ennen sitä mä yritin järjestellä sitä ja ne ei auttanut siinä yhtään ja mä olisin joutunut asunnottomana vapautuun.”

Vankilassaolon aikana toinen haastateltavista oli yrittänyt järjestää itselleen asunnon kahdelta eri paikkakunnalta tuloksetta. Hänen mukaansa kukaan ei tullut auttamaan häntä asunnon hankkimisessa. Vapauduttuaan haastateltava oli muuttanut vaimonsa luokse, jossa hän oli asunut vähän aikaa ennen muuttoa toiselle paikkakunnalle. Uuden asunnon hankkimiseksi haastateltava oli saanut apua Oulun yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijältä.

Mitä perustoimeentulon järjestelyihin tulee, osalla haastateltavista oli paljon sanottavaa. Yksi haastateltavista kertoi kuinka hän oli yrittänyt järjestää itselleen toimeentulotukea vankilan henkilökunnan avulla. Toimeentulotuen hakemuksesta oli tullut kielteinen päätös, haastateltavan hakiessa toimeentulotukea uudestaan avovaimonsa välityksellä toimeentulotuesta annettiin myönteinen päätös. Haastateltava ihmetteli, miten on mahdollista, että hänen avovaimonsa pystyi hoitamaan asiat paremmin kuin vankilan sosiaalityöntekijät. Haastateltavan mielestä hänen perustoimeentuloonsa liittyviä asioita hoidettiin hyvin huonosti vankilassa. Haastateltava kertoi, että häntä ei autettu yhtään ensimmäisen toimentulotukihakemuksen täyttämistä lukuun ottamatta. Hän koki, että syystä tai toisesta vankilan työntekijöiden toiminta hankaloitti hänen mahdollisuuksiaan saada toimeentulotukea. Sen lisäksi haastateltavan mielestä vankilan sosiaalityöntekijät olivat kirjoittaneet hakemuksiin vääriä tietoja.

”Ne työntekijät antoivat mulle lausunnot sitten mukaan ja ne oli semmosia että ne puhuu naamatusten toista ja sitten ne kirjoitteli lausuntoihin toista, että vähän niin kuin semmosia, todella inhottava vähän, että miten tää voi olla todellista. Sitten se oli perusteltu jotenkin mun vanhan ex-vaimon mukaan, että minkä takia mulle ei anneta, että sinne oli annettu vääriä tietoja ja kaikkea, että sen takia se oli varmaan mennyt pieleen se päätös että ei anneta.”

Haastattelun aikana ilmeni myös sellainen hänen arkeaan hankaloittanut asia, että vapauduttuaan hän oli ilmoittautunut heti TE-toimistoon työttömäksi työnhakijaksi. Hän oli yrittänyt saada itselleen työttömyyspäivärahaa tuloksetta, sillä haastateltavalle oli langennut viiden kuukauden karenssi siitä hyvästä, että hän ei ole ollut viimeisten kahden vuoden aikana työnhakija.

”Kun mä en oo ollut yli kahteen vuoteen työhakijana niin se tulee automaattisesti viiden kuukauden karenssi. Mä oon vankilassa ollut, niin enhän mä oo voinut olla työnhakijana. Musta on väärin että mulle lyödään karenssia sen takia että mä oon ollut vankilassa, kun en mä oo voinut olla työnhakija.”

Raha-asioiden lisäksi haastateltava oli ollut vailla muutakin järjestelyä, kuten pankkitilien ja henkilötodistuksien päivitystä. Hänen mielestään sen lisäksi että häntä ei autettu yhtään näiden asioiden hoitamisessa, hän oli kokenut että häntä estettiin hoitamasta näitä asioita itse. Haastateltavan kertoman mukaan jopa vankilan vartijat ihmettelivät miksi häntä ei päästetty edes lomille hoitamaan tarpeellisia asioita.

”Kaikki vartijat sanoivat että sun pitäis saada että kun tänä päivänä ilman henkkareita ei kelpaa missään pankkiasioissa, mulla oli kaikki pankkitilit mennyt vanhaksi ja kaikki, nii mun oli pakko saada ne nii, nekin ihmetteli että mua ei edes päästetty lomalle käymään siellä että mä olisin saanut ne henkilötodistukset.”

Myös toinen haastateltava oli yrittänyt hieman ennen vapauttamista järjestää perustoimeentuloasiat kuntoon. Hän oli vankilassaolon aikana lähettänyt toimeentulotukihakemuksen, mutta oli saanut kielteisen päätöksen sillä perusteella, että hakemus on lähetettävä vasta kun vanki vapautuu. Myös toinen haastateltavista oli kokenut, että hänen kohdallaan ei ole tehty minkälaisia valmistavia toimenpiteitä ennen vapauttamista, kyseistä toimeentulotukihakemusta lukuun ottamatta. Hänen mielestään perustoimeentuloasioita tulisi olla mahdollista järjestää ennen vapauttamista, sillä *”ei oo kauhean hyvä että mä lähden vankilasta vaan bussiliput kourassa”*.

Haastateltavien mielestä vapautuvan vangin asunnon saaminen on pitkälti kiinni vangin omasta aktiivisuudesta, mutta myös vankilan henkilökunnan aktiivisuudesta. Haastateltavat kokivat asunnon saamisen avutta olevan hyvin vaikeaa vankien menneisyyden, taustan ja yhteiskunnan ennakkoluulojen takia. Tästä syystä haastateltavat pitävät vankilan sosiaalityöntekijän antamaa tukea tärkeänä. Haastateltavan mielestä usein sellainen tuki puuttuu.

"No minun mielestä auttajana pitäisi olla sosiaalityöntekijä vankilassa. Sen pitäisi olla se joka lähtee auttamaan siinä asuntoasiassa ja tosi aktiivisesti. Ettei se oo passiivinen kun ne tahtoo monta kertaa olla passiivisia. Ne vaan puhuu, mutta ne ei auta mitään. Että ne puheet pitäisi muuttaa teoiksi. Se olis kova sana monelle jotka lähtee siitä. Se olisi iso apu siinä siviiliin astumisessa ja sopeutumisessa".

Lisäämällä aktiivista vapauttamissuunnitelman toteuttamista jo ennen vangin vapauttamista, Rikosseuraamuslaitos pääsisi paremmin omiin tavoitteisiinsa uusintarikollisuuden vähentämiseksi. Kuten tämän opinnäytetyön viitekehyksessä totean, Rikosseuraamuslaitos voi edesauttaa vankiloissa olevien määrän vähentämiseen omalta osaltaan lisäämällä vapauttamisvaiheen tukitoimia. Vapauttamissuunnitelman ei tulisi olla pelkkä lappunen joka pitää tehdä, jotta joku taho joskus kenties voisi sen avulla nähdä minkälaisia tukitoimia vanki tarvitsisi.

Vapauttamisvaiheessa tarjotuista tukitoimista vankilan henkilökunta sai hyvin negatiiviset arvostelut osalta haastateltavista:

"Sanotaan että siellä tehdään kaikennäköistä, mutta paskat siellä ei mun mielestä tehdä yhtään mitään. Se on hyvä kun menee ruokatunnille ja kävelee pamppuineen toimistoon ja siellä ne istuu kaikki saatana ja jauhaa paskaa että ei siellä tartte töitä kyllä tehdä. Että kyllä se on, onhan se tietenkin raskasta käydä siellä avaamassa selliovia ja päästää toinen puhelimeen, että kyllä sen ymmärtää."

Vankilan henkilökunnan toimesta ei ole pystytty järjestämään tukea sitä tarvitseville vapautuville vangeille ennen vapauttamista. Vapauttamissuunnitelmaan kirjattuja tukitoimenpiteitä liittyen esimerkiksi asumiseen, työllistymiseen, koulutukseen ja perustoimeentuloon on pitänyt hoitaa vapauttamisen jälkeen. Myös henkilökorttien päivittäminen, pankkiasiat ja lääkäriasiat ovat jääneet hoitamatta ennen vapauttamista. Vapauttamissuunnitelman tarkoitus on juuri kartoittaa ne vapautuvan vangin tuentarpeet ja niiden perusteella pyrkiä hoitamaan tarvittavat asiat jo ennen vapauttamista (Bergman, 2010). Tämän tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että vapauttamissuunnitelmassa on kyllä suunniteltu missä asioissa vanki tarvitsee tukea,

mutta monissa asioissa tuen tarjoaminen on jätetty syystä tai toisesta tekemättä vankilassaolon aikana. Samanlaiseen tulokseen oli tullut myös Kati Ahonen omassa opinnäytetyössään, joka on esitetty aiemmat tutkimukset – osiossa tässä tutkimuksessa.

Haastateltavien kertomukset antoivat ymmärtää, että joissain asioissa vankilan henkilökunta siirtää vastuun vapauttamissuunnitelman noudattamisesta vapauttamisen jälkeen toimiviin organisaatioihin. Tähän johtopäätökseen tulin muun muassa siitä, miten yhdelle haastateltavalle oli kerrottu että vankilassaolon aikana vangille ei pystytä etsimään asuntoa vankilan ja kotikunnan etäisyyden takia. Vankilan ja kotikunnan etäisyyden ei pitäisi olla esteenä vuokra-asuntojen etsimisessä, ei ainakaan tällä vuosituhanella enää. Toinen esimerkki joka puhuu vastuun siirtämisestä on kun toinen haastateltavista oli saanut hankittua itselleen työpaikan jo vankilassaolon aikana, mutta toiselle vangille oli annettu ymmärtää että työpaikkahakua, tai muita työnhakutoimenpiteitä ei vankilassaolon aikana voida tehdä. Tämä esimerkki kertoo lisäksi haastatteluissa usein esille nouseesta erosta vankiloiden henkilökunnan valikoivasta tuen tarjonnasta.

5.3 Valikoiva tukeminen ja motivaation merkitys

Osalle haastateltavista oli jäänyt kokemus, että vankilassaolon aikana saatu tuki on työntekijäkohtaista ja vankilakohtaista. Haastateltavien mukaan vankiloiden kesken on huomattavia eroja asioiden hoitamisessa ja tuen tarjonnassa. Yksi haastateltavista koki että häntä ei autettu tarpeeksi vankilassa jossa hän suoritti loppuosan tuomiostaan. Hänen mielestä hän olisi saanut tukea asunnon hankkimisessa paremmin vankilassa, jossa hän suoritti alkuosan tuomiostaan, tai jossain muussa vankilassa. Myös velkaselvittelyasioiden hoitaminen on katkennut vangin siirryttyä toiseen vankilaan. Haastateltava kertoi, että hän oli alkanut maksamaan velkojaan jo vankilassaolon aikana. Hänen kokemuksensa vankilan henkilökunnan avusta olivat positiivisia. Myöhemmin haastateltava siirrettiin toiseen vankilaan suorittamaan tuomiotaan, josta käsin velkojen maksaminen ei ollut enää mahdollista. Haastateltavan mukaan toisessa vankilassa ollessaan hän ei ollut saanut minkäänlaista ohjausta tai tukea velkaselvittelyasioissa.

”Tässä vankilassa tekee työntekijät vähän enemmän kuin toisessa, siellä ei varmasti auteta yhtään... Nii, ja eikä tuota muutenkaan, ei niinku autettu tähän vapauteen millään tavalla.”

Lisäksi haastateltavat kokivat tuen saannin valikoivana ja epäreiluna tiettyjä vankeja kohtaan. Haastateltavien kokemuksen mukaan vankilan työntekijät mieluummin tekevät työtä enemmän ensikertalaisten vankien kanssa, koska eivät halua uskoa että useita kertoja vankilassa ollut henkilö pystyisi muuttumaan.

”Siellä oli semmonen tyyli, että niitä jotka pidetään tavallaan taparikollisina, että jatkuvasti vankilassa, niitä ei tarvi auttaa, että ne on kuitenkin, että pidetään itsestään selvänä, että jos hommataan asunnot ja kaikki muut ne kuitenkin lähtee tekemään siviilissä rikoksia ja palaa takaisin vankilaan... vähän semmonen mentaliteetti oli niin kuin minunkin kohdalla ja näin siinä pari muutakin semmosta, samalla päihdeettömällä osastolla ei mitään ongelmia heillä ollut ja nekin halus elämään muutoksia nii, niitä ei autettu millään tavalla... me vähän naljailtiin päihdetyöntekijöille että kuitenkin teki ensikertalaisten eteen töitä kun niillä ei ollut kertalaisuuksia niin paljon mutta ne pysty mokaileen ja tekeen vaikka mitä ja sitten semmoset jotka tosissaan haluaa elämänmuutosta ja semmosta niin kuitenkin niille ei tehdä mitään.”

Valikoiva tuentarjonta koettiin sekä epäreiluna, mutta myös mahdollisuutena keskittää olemassa olevia resursseja tarkoituksenmukaisemmin niihin vankeihin, jotka hyötyisivät siitä eniten. Kun kirjoitan tässä tutkimuksessa tuen antamisesta, en tarkoita että asioita tehtäisiin vankien puolesta. Tuen avulla tarkoitan tasavertaista ja toista osapuolta kunnioittavaa, rehellistä ja tarkoituksenmukaista yhteistyötä asiakkaan ja työntekijän välillä. Tämän tutkimuksen haastateltavien kertomuksista minulle jäi sellainen kuva, että kukaan heistä ei halunnut että hänen elämänsä järjestettäisiin hänen puolesta valmiiksi. Haastateltavat tuntuivat hyvin motivoituneilta elämänmuutokseen.

Nimenomaan motivaatio oli heidän mielestään tärkein asia koko muutoksen prosessissa. Haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että sellaista vankia joka ei haluakaan saada elämänsä muutosta ei voida pakottaa muutokseen. Tuolloin annettu tuki olisi

luultavasti hyödytön. Mikäli vanki olisi valmis ja halukas alkaa järjestämään itselleen elämää, johon päihteet ja rikokset eivät kuulu, olisi hänelle pystyttävä tarjoamaan kaikki mahdollinen tarpeellinen tuki. Tähän muutokseen motivoituneiden vankien kartoittamisessa ja motivaation löytymisessä ja ylläpitämisessä ratkaisevassa roolissa on vankilan henkilökunta. Usko ihmisten kykyyn ja mahdollisuuteen muuttua, vaikuttamishalu ja tarkka arviointikyky – sellaiset työntekijän piirteet tuovat tehokkuutta työskentelyyn, josta luonnollisesti seuraa se, että yhä harvemmin vanki palaa takaisin vankilaan.

Vapautuneiden vankien työllistymisen parantamiseksi haastateltavat korostivat vankien omaa motivaatiota, sekä vankien aktiivista jälkihuoltoa, joka tukisi vankia työpaikkahaussa.

”Ei sitä väkisin viedä töihin. Kun itsestä se on kiinni, kui aktiivinen sinä oot kun sä tarpeeksi aktiivinen oot niin ne kyllä jossakin ottaa no tuu tänne sitten. Minun mielestä sen pitäisi jollakin tapaa saada ohjattua että ne ite olisivat aktiivisia kun ne itse ovat aika passiivisia siihen suuntaan monetkin... Sen pitäis vankilassa saada ne mutta siihenkin kyllä tarvittais joku tuttava joka olis täällä ulkopuolella siinä vaiheessa kun ne vapautuu nii auttamassa niitä. Hakemassa vaikka vaan paikkoja ja sanomassa että käy tuolla ja tuolla ja tuolla”.

Haastateltavien mielestä myös päihdehuolto pitäisi järjestää niin, että vankien oma motivaatio ja halu irtaantua huumeista korostuisi. Päihdehuoltoa vapauttamisen jälkeen olisi tarjottava niille, jotka todella haluavat sitä. Haastateltavien mielestä vankilan työntekijöiden arviointikyky vaikuttaa merkittävästi päihdehuollon kohdentamisessa.

”Se on niin paljon yksilöllistä siinä, mutta se on minun mielestä tärkeää että ne saa ennen kuin ne lähtee, kato niistä saa nimittäin katottua tuolla vankilassa olleessa jo, että ketkä on taipuvaisia niihin päihteisiin niin, niitä et saa pois millään. Mutta semmonen joka jaksaa tuolla olla pois niistä niin se saataisiin kyllä pois varmasti. Mutta nuo kelle käy mikä vaan, niin nuita et saa pois millään. Mutta semmoset jotka jaksaa siellä olla ilman niin silloin sä tiedät että se jaksaa tuollakin kunhan se saadaan vaan kannustettua sen liikkeelle oikealla tavalla ettei siinä tuu alussa

mitään vaikeuksia justiiinsa että se siitä lähtee sitten vittu mä otan viinaa, perkele kyllä tämä tästä, nii semmoset pitäis tuolla valkata jo.”

Valikoiva tukeminen luultavasti toisi lisää tehokkuutta työskentelyyn. Ainoastaan muutokseen motivoituneisiin vankeihin suunnatut resurssit voisivat saada aikaiseksi sen, että osa vankien elämäntavoista muuttuisi ja heidän rikoskierteensä katkeaisi. Nämä vangit, jotka työntekijöiden mielestä eivät halua muutosta jäisivät tällöin ilman tukea, jolloin heidän integroitumisensa takaisin yhteiskuntaan luultavasti vaikeutuisi. Onko se oikein että toisia autetaan ja toisia ei? Elämme hyvinvointivaltiossa joka perustuu siihen ajatukseen että ketään ei jätetä yksin ja kaikkia on autettava. Ajatus siitä, että osaa autetaan ja osaa ei on myös ristiriidassa auttajatyöhön liittyvän humanistisen ihmiskäsityksen kanssa. Taistelemme syrjäytymistä vastaan, mutta vahingossa lisäämme itse syrjäytymistä jättämällä auttamatta tukea tarvitsevia henkilöitä, koska mielestämme he eivät ole motivoituneita muutokseen. Toisaalta meidän on mietittävä laajemmin koko yhteiskunnan tilannetta ja oman organisaation kustannustehokkuusstrategioita. Onko se oikein että tuhlataan yhteiskunnan resursseja sellaisiin ihmisiin, jotka eivät kuitenkaan omalla toiminnallaan ole osoittaneet että ansaitsevat sitä? Lain mukaan vapauttamissuunnitelma on tehtävä jokaiselle vangille, mutta haastateltavien kokemukset kertovat, että tukea annetaan ainoastaan osalle vangeista. Lait sotivat oma järkeä vastaan, tehokkuusstrategiat taistelevat omia arvoja vastaan. Pitäisikö auttaa kaikkia, vai ajatellaanko kustannustehokkaammin ja tarjottaisiin tukea vain sitä tarvitseville ja haluaville – se on sellainen kysymys johon jokaisella on varmasti oma mielipide.

5.4 Päihdetyö vankilassaolon aikana ja sen ulkopuolella

Positiivinen ja tärkeä asia, mikä on syytä nostaa esille, ovat haastateltavien kokemukset vankilassaolon aikana tehdystä päihdetyöstä, joka on ollut hyvin tuloksekasta. Haastateltavista kahdella ei ollut päihdetaustaa eikä täten heidän vapauttamissuunnitelmissaan ollut merkintöjä tarvittavista päihdehuollon toimenpiteistä. Muilla kahdella on ollut päihdetaustaa. Molemmat haastateltavat kertoivat, että heidän päihderiippuvuuttaan hoidettiin vankilassaolon aikana aktiivisesti ja molempien kohdalla huumeista irtaantuminen oli edistynyt, joka kävi ilmi myös heidän vapauttamissuunnitelmistaan. Vapauduttuaan vankilasta toinen haastateltavista

ei kertomansa mukaan tarvinnut enää tukea. Haastateltava kertoi että muiden vankien kertoman perusteella monien vankien kohdalla on ollut mahdollista jatkaa päihdehuoltoa heti heidän vapauduttuaan.

”Kyllä mä tiän että päihdeettömältä lähtivät päihdekuntoutukseen vapauttamisen jälkeen, näin muutamaa sieltä osastolta jotka lähti, että kyllä ne jotkut pääsee, mutta niihinkin on ollut aika hankala päästä. oon mä kuullut että niihin on vaikeaa päästä ja hirveät jonot on niihin.”

Toinen päihdetaustan omaava haastateltava olisi ollut vailla tukea raittiin elämän ylläpitämiseksi. Hänen vapauttamissuunnitelmassaan oli hänen mukaansa lukenut, että irtaantuminen päihdeistä oli osittain edistynyt. Haastateltava oli kokenut, ettei hänelle tarjottu tarpeeksi tukea vapautumisvaiheessa päihdehuoltoon liittyvissä asioissa. Vapauduttuaan haastateltava oli omatoimisesti alkanut selvittämään mistä hän saisi tarvittavaa tukea. Haastateltava oli saanut neuvoja KRIS-järjestöltä, joiden avulla haastateltava oli päässyt A-klinikan asiakkaaksi. KRIS-järjestö tarjoaa vertaistukea ja tukihenkilötoimintaa vankilasta vapautuville.

”Ei mulle kukaan tullut kysymäänkään tarttenko mä lääkärin tai jotain lääkkeitä tai muutakaan. Itse menin sen hoitamaan heti kun mä pääsin pois. KRIS:ltä lähti porukka näyttämään mulle missä se on se A-klinikka. Itse mä jouduin varaamaan ajat ja käymään silleen ja hoitamaan asiat jonkun lääkityksen kanssa.”

Haastateltavan mielestä vapautumisen jälkeistä päihdehuoltoa tulisi suunnitella ja järjestää jo ennen vapauttamista, siten että vapauduttuaan vangilla olisi jo selkeät suunnitelmat ja valmis asiakkuus päihdehuoltoon.

”Olisihan se hyvä että olisi saanut sen lääkäriajan vaikka samalle viikolle kun olis vapautunut. Eihän se nyt mennyt niin kuin sen piti.”

Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että pelkkä päihdehuoltopalveluiden tarjoaminen vapautuvalle ei yksinään ole tehokas tapa saada vapautuneita vankeja irti huumeista. Haastateltavien mielestä myös muut asiat kuten asunto, perustoimeentulo ja

mielekäs arki ovat asioita, joilla on merkittävä vaikutus päihdekuntoutuksen onnistumiseen.

”Mutta se vaatisi just näitä asioita mitä mä sanoin että olis ne hyvät lähtökohdat se asunto ja nämä starttirahat ja kaikki muut, että se vaatis sitä.”

Kuten viitekehyksessä esitettiin, Kauralan ja Kylämarttilan mukaan päihdekuntoutus vankilassa jää hyvin helposti tuloksettomaksi, mikäli kuntoutusta ei jatketa vapaudessa. Vapautuneelle vangille tulisi jatkaa päihdekuntoutusta myös siviilielämässä mahdollisimman pian vapautumisen jälkeen (Kaurala ja Kylämarttila, 2010).

5.5 Ehdonalaisen vapauden valvonta

Toisin kuin kokemukset vankilassaolon aikana saaduista tukitoimista, vapautumisen jälkeen saadusta tuesta haastateltavilla oli todella positiivisia kokemuksia. Kaikki haastateltavat olivat yhtä mieltä siitä, että yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijät ovat tukeneet heitä hyvin aktiivisesti haastateltavien elämän tasapainottamiseen liittyvissä järjestelyissä.

”Mun mielestä ihan hyvä homma että on valvonta päällä. Tässä pääsee kertomaan miten on mennyt ja sitten tietää että jos tartte jotain apua, ei tartte kun kysyä vaan.”

”Yhdyskuntatoimiston työntekijä on sanonut että hän voi lähteä kaveriksi ja lähtee jopa näitä asioita hoitaa jos on tarvetta.”

Vapauduttuaan vankilasta kahdella haastateltavalla on ollut halu jatkaa kesken jäänyttä koulutusta vapauttamissuunnitelman mukaisesti. Heidän apunaan oli yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijä, jonka kanssa haastateltavat olivat alkaneet yhdessä viemään koulutukseen liittyviä asioita eteenpäin. Myös KRIS-järjestö on ollut tärkeä tuen antaja yhden haastateltavan koulutukseen liittyvissä asioissa.

Haastateltavat kertoivat, että heidän valvojansa ovat tarjonneet paljon arvokasta apua ja neuvoja muun muassa asunnon hankintaan, koulutukseen, velkaselvittelyyn ja perustoimentuloon liittyvissä asioissa.

”Jotkut sanoo että ne ei edes tiedä että mitä niiden pitää tehdä kun ne vapaudu ja mihin niiden pitää ilmoittautua ja sitten kun ne turhautuu kun ne ei tiedä ja se jää tekemättä ja tämän kautta (yhdyskuntatoimiston) on mulla ollut hyvät kokemukset. Ei mun tarvinnut itse kysyä kun on ehdotettu ja sanottu että voi lähteä mukaan jos tarvit apua.”

Neuvojen ja toiminnan kautta saadun tuen lisäksi, haastateltavat kokivat yhdyskuntaseuraamustoimistossa asioinnin myös keinona päästä ylläpitämään henkistä hyvinvointiaan. Haastateltavien kokemukset olivat, että valvojien kanssa keskustellessaan heillä on mahdollisuus päästä purkamaan mielessään olevia asioita, sillä heillä oli ainakin yksi ihminen joka kuuntelee, kun he kertovat omista asioistaan avoimesti.

”Tää on toiminut hyvin, mielellään oon käynyt ja työntekijän kanssa on ollut helppo tehdä ja on pystynyt kertoa aina rehellisesti asiasta. Mä en oo kokenut tätä valvontaa mitenkään rasisiteena. Mä oon saanut todella hyviä neuvoja ja sillain mistä mä en aikasemmin tiennyt ja on pystynyt luottamaan häneen että on pystynyt kertomaan avoimesti kaikista asioista.”

Haastateltavat olivat hyvin kiitollisia yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiltä saadusta tuesta, sekä joustavuudesta ja asiallisesta toiminnasta. Osa haastateltavista arvosti valvojiltaan saatua tukea niin paljon, että mieluummin valitsisivat vapautumisen valvonnan kautta, kuin vapautumisen ilman valvontaa.

Haastateltavat pohtivat laajalta näkökulmalta valvontaa ja heidän mielipiteensä oli, että valvonta voi toimia päihdekäytön ehkäisijänä ja raittiuden motivoijana. Heidän mielestään valvonta olisi ehdottomasti hyväksi joillekin vapautuville vangeille.

”Kyllä varmaan kun ajattelee se saattaa monelle kuitenkin olla semmonen pikkunen karvanousu täällä että kun ne ajattelee että pitää kuitenkin täällä käydä että se vähän jarruttelee kuitenkin, ajattelee mitä tekee tämän suhteen ja tämän suhteen, huumeiden ja päihteiden suhteen se pistää pikkusen ajatteleen että se on pikkunen semmonen peikko. Eihän sitä monetkaan varmaan välitä mutta ne jotka vähänkään ajattelee että heidän pois niin ne heittää helpommin. Että ei minusta huono oo.”

”Joillekin tuommosille taparikollisille, se saattais vähän rajoittaa heidän alkoholin käyttöä, tai huumeiden käyttöä tai sitten pysyis jonkinlaisessa kontrollissa se elämä että kun kumminkin tietää että heillä on silloin sovittu tapaaminen tai muu.”

Mielenkiintoinen huomioon otettava asia on myös se, että haastateltavista kaksi vapautui vankilasta valvotun koevapauden kautta, jonka jälkeen heidät oli määrätty ehdonalaisen vapauden valvontaan. Toiset kaksi haastateltavaa oli vapautettu vankilasta suoraan ehdonalaisen vapauden valvontaan. Nämä haastateltavat jotka olivat vapautuneet ensin koevapauden kautta kertoivat vapauttamisestaan paljon positiivisemmin. Heillä oli paljon paremmat kokemukset vankilassaolon aikana saadusta tuesta, kuin heillä jotka olivat vapautuneet vankilasta suoraan ehdonalaisen vapauden valvontaan. Tämä mielenkiintoinen huomio pistää minut pohtimaan uusintarikollisuuden vähentämisen kannalta mikä olisi tarkoituksenmukaisempi vaihtoehto. Mikäli koevapauteen määrätyille vangeille on pystytty tarjoamaan paljon enemmän aktiivista tukea ennen vapauttamista, kuin ehdonalaisen vapauttamisen kautta vapautuneille, silloin Rikosseuraamuslaitoksen strategiaan esitetty tulevaisuuden suunnitelma jossa on nähty, että koevapauden ja muiden vapaudessa suoritettavien rangaistusmuotojen lisäämisellä pyrittäisiin saamaan vankien määrät, sekä uusintarikollisuus laskuun, on oikea suunta. Sillä edellytyksellä tietenkin, että vapautuva vanki myös saa sitä tukea ennen vapauttamista, mitä hänen elämäntilanteensa vaatii.

5.6 Sisältöä elämään

Haastateltavat kokivat olivat että strukturoitu ja mielekäs arki, sekä konkreettinen tekeminen, kuten työ tai koulu edesauttavat ylläpitämään rikoksetonta elämää.

”Työpaikka on tärkeää kun silloin sä pysyt oikeastaan pois siitä vanhasta porukasta, että ei ole liikaa vapaa aikaa kun sä oot töissä ja toisaalta sulla on vakituinen tulo millä sä pärjää.”

Yksi haastateltavista oli ollut hyvin motivoitunut ja halukas osallistumaan vankilassa tarjottaviin ammatillisiin opintoihin ja kursseihin. Hänen kertomansa mukaan missään vankilassa, jossa hän on ollut tuomionsa aikana hän ei ole pääsyt opiskelemaan lukuisista yrityksistä huolimatta.

”Oli mulla siinä rangaistusajan suunnitelmassa että koulutus pitäisi saada hoidettua. Mutta mä yritin monta kertaa saada hoidettua sitä koulutushommaa. Jatkuvasti ne anto mulle tyssit joka paikasta. Mä hain ensin tuohon ensimmäiseen vankilaan, hainko mä kaksi kertaa rakennusalan kurssille. Sitten toisen vankilan vapauttamisyksikköön hain vissin kolme kertaa, joka kerta tuli tyssit. Ja yhden kerran mulle luvattiinkin jo paikka sieltä mutta ei ne ottanut siltikään vaikka ne lupasivat.”

Vapauduttuaan vankilasta haastateltava oli päättänyt alkaa opiskelemaan, jotta hän saisi ammatillisen tutkinnon. Siviilielämässä koulutukseen hakeutumisessa häntä olivat auttaneet KRIS:n ja yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijät. Tällä hetkellä haastateltava opiskelee ja hänen suunnitelmissaan on työllistyä valmistumisen jälkeen, ja myöhemmin jatkaa opintoja korkeamman tason koulutuksessa. Haastateltavan mukaan KRIS:n työntekijä on luvannut auttaa haastateltavaa löytämään työpaikan tämän valmistuttua koulusta.

Toinen haastateltavista oli ollut suorittamassa vankilassa ammattitutkintoa, joka oli jäänyt näytetyötä vaille valmiiksi toiseen vankilaan siirtymisen johdosta. Vapauduttuaan vankilasta haastateltava on ollut halukas jatkamaan kesken jäänyttä koulutusta

vapauttamissuunnitelman mukaisesti. Hänen avukseen oli tullut yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijä, jonka kanssa haastateltava oli alkanut yhdessä viemään koulutukseen liittyviä asioita eteenpäin. Yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijän kanssa tehdystä yhteistyöstä haastateltavalla oli jäänyt hyvin positiiviset kokemukset.

Vankilassa työskentelevän sosiaalityöntekijän toiminnasta haastateltava on saanut sellaisen käsityksen, että toiminta on ollut rutiininomaista ja tuloksetonta. Haastateltava oli kokenut että vankilassaolon aikana vankilan henkilökunta ei pystynyt millään tavoin antamaan tukea ja neuvoja työpaikka-asioihin liittyen. Hän oli ilmaissut tarvitsevansa apua työpaikan hankintaan, mutta hänen oli annettu ymmärtää, että työpaikkahakua tai muita työhakutoimenpiteitä ei vankilassaolon aikana voida tehdä. Vapauduttuaan haastateltavalle oli tarjottu apua ja tukea yhdyskuntaseuraamustoimistolta.

”Yhdyskuntatoimiston työntekijä on sanonut että hän voi lähteä kaveriksi ja lähtee jopa näitä asioita hoitaa jos on tarvetta.”

Haastateltavien kokemuksina oli että jos vapautunut vanki saa työpaikan, hän on saanut sen tuttavien kautta, tai sitten vanki palaa entiseen työpaikkaansa, jossa vapautunut vanki tunnetaan entuudestaan. Haastateltavista yksi oli omatoimisesti löytänyt itselleen työpaikan internetin ilmoituksen avulla jo ennen vapautumistaan. Hänen haastattelustaan korostui omatoimisuus ja motivaatio, jotka olivat merkittäviä tekijöitä työpaikan löytämisessä.

Haastateltavien mielestä perinteinen työnhaku TE-toimiston kautta on ennakkoluuloja sisältävä, hankala ja tehoton prosessi monien vapautuneiden vankien kohdalla. Haastateltavat kokivat, että tukeakseen paremmin vapautuneiden vankien integroitumista takaisin yhteiskuntaan, sekä rikoskierteen katkaisemisen edistämiseksi Rikosseuraamuslaitoksen on tehostettava yhteistyötä TE-toimistojen kanssa, jonka pitäisi olla hyödyksi erityisesti sellaisille vapautuville vangeille, jotka ovat vankilassaolonsa aikana opiskelleet itselleen ammatin.

”Kun sinne mennään kuitenkin sen vapautumispassin kanssa ja sillain kyllä se nyt kuitenkin siinä näkyy että on ollut kuitenkin niin pitkään

vankilassa, kyllä ne tietenkin suhtautuu vähän erillä lailla kuin normaaliin ihmisiin, mutta kylläpä näinä aikoina on vaikeaa saada töitä semmosenkin joka ei vankilassa ollutkaan.”

5.7 Jälkihuolto on tarpeellinen

Tähän osioon on otettava huomioon minkälaisena laitoksena vankilaa pidetään. Kuten aiemmin tässä tutkimuksessa lainasin Granfeltia (2010, 135), vankilaa voidaan pitää joko rangaistuslaitoksena tai kuntoutuspaikkana. Rikosseuraamuslaitoksen arvojen sekä strategisten linjauksien perusteella uskallan väittää, että vankilaa aletaan ajatella entistä enemmän kuntoutuspaikkana, jossa henkilö saa keinot ja mahdollisuuden muuttaa elämäntapojansa, samalla kun hän suorittaa rangaistuksensa. Haastateltavien kokemukset kertovat, että ylläpitääkseen ja vahvistaakseen jo vankilassa alkanutta muutoksen prosessia vapautuvalle vangille tarkoituksenmukaista olisi tukea vankia myös vapauttamisen jälkeen. Myös vankeja tutkineen Granfeltin mielestä vankilassa tehty kuntoutustyö ei riitä, vaan kuntoutumisprosessin tulee jatkua myös vapauttamisen jälkeen. Lähtökohtana tälle kuntoutumisprosessin onnistumiselle on luoda vapautuvalle vangille puitteet oman paikan löytämiselle yhteiskunnassa. Haastateltavien kokemuksista tulkitsin, että heidän suurin tuen tarpeensa on nimenomaan vapauttamisen prosessin aikana ja vielä enemmän vankilasta vapauttamisen jälkeen.

Haastateltavien kokemukset osoittavat että heidän valvojansa ovat tarjonneet hyvin arvokasta ja tarpeellista tukea rikoskierteen katkaisemiseksi ja vapautuvan vangin elämän tasapainottamisen tavoittelussa. Jälkihuollollisista piirteistä huolimatta valvontaa ei voida pitää jälkihuoltona, sillä se on osa rangaistusta. Varsinaista vankien jälkihuoltoa järjestävää järjestelmää tai tahoja ei Suomessa ole. Haastattelujen perusteella voin todeta että jälkihuoltojärjestelmälle on suuri tarve.

5.8 Järjestötyö on tärkeä tukipilari

Yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiden lisäksi, myös KRIS- järjestön tukihenkilöiden toiminta on ollut osalle haastateltavista korvaamaton tuki takaisin yhteiskuntaan sopeutumisessa. Kaksi haastateltavista kertoi haastatteluissaan, että ehdonalaisen vapauden valvonnan valvojien lisäksi, KRIS:n työntekijät ovat ainoat

jotka ovat tukeneet heitä vapauttamisen jälkeen. Haastateltavat olivat vertaistuen lisäksi saaneet sekä tärkeitä neuvoja, mutta myös konkreettista tukea, esimerkiksi A-klinikan asiakkaaksi ilmoittautumisessa.

Yhdellä haastateltavalla on ollut tuntuvasti velkaa vapauttamishetkellä. Tukea ja neuvoja velkaselvittelyjärjestelyihin hänen mukaansa hän on saanut yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijältään sekä myös KRIS-järjestön työntekijältä. Hänen valvojansa yhdyskuntaseuraamustoimistolta oli tilannut velkaselvittelyyn liittyvät dokumentit ja KRIS-työntekijä oli tarjoutunut auttamaan velkaselvittelyyn liittyvissä asioissa. Hänen kokemuksensa näiden kahden työntekijän toiminnasta olivat hyvin positiiviset.

Valtiolla ja kunnilla on vähäinen mahdollisuus tarjota tukea vapautuneille vangeille. Sitä suuremmalla syyllä sellaiset järjestöt kuin KRIS, jotka tarjoavat vertaistukea, neuvoja ja tukea vapautuneille vangeille ovat hyvin arvokkaita. KRIS:n tukihenkilöt ovat itsekin olleet samassa asemassa vapautuneena vankina ja kenties tietävät parhaiten miten siinä asemassa olevaa henkilöä pystyttäisiin tukemaan. Tällaista korvaamatonta tukea tarjoavaa järjestöä olisi syytä ylläpitää ja kehittää lisää. Mielestäni KRIS – toiminnan laajentaminen ympäri Suomea saisi aikaiseksi sen, että mahdollisimman moni vapautuva vanki pystyisi hyötymään kyseisen järjestön tuesta. Näen myös KRIS – tukihenkilöiden lisäkoulutuksen mahdollistamisen ja erityisosaamisen laajentamisen keinona järjestää vapautuville vangeille entistä tehokkaampaa tukea ja täten saada uusintarikollisuus laskuun.

6 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön hahmottaminen alkoi joulukuussa 2013. Nyt, vuosi myöhemmin minulla on valmis opinnäytetyö edessäni. Vuosi on ollut täynnä monia uusia asioita joita olen oppinut, monia unettomia öitä ja monia onnistumisen tunteita, mutta myös paljon epätoivoisia hetkiä. Tämä on elämäni ensimmäinen opinnäytetyö ja vielä vieraalla kielellä ja se tuntui haastavalta tehtävältä. Olen lopputulokseen tyytyväinen ja näin jälkikäteen pystyn nauttimaan koko opinnäytetyön tekemisen prosessista.

6.1 Opinnäytetyöprosessin arviointi / Valintojen pohdinta

Suoritettuani ammatillista harjoittelua Oulun yhdyskuntaseuraamustoimistossa kiinnostuin vankien kanssa tehdystä työstä. Opinnäytetyön kirjoittamisen tultua ajankohtaiseksi päätin tehdä opinnäytetyöni vankien elämään liittyvistä asioista. Minun koulu- ja työhistoriani suurimmalta osin koostuu kehitysvammaisten, maahanmuuttajien, sekä nuorten kanssa tehdystä työstä. Koen että osaamiseni ja tietämykseni näiltä aloilta on laaja, ja opinnäytetyön kirjoittaminen kyseisistä aiheista ei toisi minulle niin suurta määrää uutta tietoa, kuin opinnäytetyön kirjoittaminen vähän tuntemattomammasta aiheesta. Otin opinnäytetyön teon haasteena ja mahdollisuutena oppia jotain uutta. Koin, että aikuissosiaalityön alueella minulla olisi paljon opittavaa ja kiinnostuttuani ammattiharjoittelun aikana vankien kanssa tehdystä työstä päätös opinnäytetyöstä vankeihin liittyvistä asioista olisi hyvin hyödyllinen oman oppimisen kannalta sekä tietojeni ja osaamiseni syventämiseksi. Myös tutkimuksellinen opinnäytetyön valinta pohjautuu oppimishaluuni, sillä ennen tämän opinnäytetyön tekemistä minulla ei ole ollut kokemusta tutkimuksen teosta.

Oulun ammattikorkeakoulun sosiaalialan opintojaksojen tarjonta on hyvin laaja, mutta rikosseuraamusalaa ja vankityöhön liittyviä opintojaksoja ei ole. Tästä seurasi luonnollisesti se, että myös opinnäytetyöaiheita kyseisestä alasta ei koululla ole ollut tarjota. Tämän takia mikäli halusin tehdä opinnäytetyöni vangeista, minun tuli itse löytää yhteistyökumppani, jolle opinnäytetyön tekisin. Käytyäni ammattiharjoittelun Oulun yhdyskuntaseuraamuslaitoksessa luonnollisesti käännysin heidän puoleensa, josta vastasivat myönteisesti ehdotukseeni yhteistyöstä opinnäytetyön merkeissä.

Keskusteltuani yhteistyökumppaniorganisaation työntekijöiden kanssa tuli ajatus tutkimuksesta vankien vapauttamisvaiheeseen liittyvistä tuen tarpeista. Oulun yhdyskuntaseuraamustoimisto antoi minulle vapaat kädet opinnäytetyön aiheen tarkentamiseksi ja tutkimuksellisten valintojen tekemiseksi. Keskustelun pohjalta syntyi idea ja ideasta opinnäytetyön aihe: Miten vapautuneen vangin vapauttamissuunnitelma on toteutettu.

Tutkimussuunnitelmaa tehtäessä koin tiedon löytäminen haasteelliseksi. Rikosseuraamusalan oppikirjakanta ei ole kovin laaja, jonka takia joutuin etsimään tietoja internetistä. Kirjastoista löydetyissä kirjoissa oli useimmiten vanhentunutta tietoa ja internetissä tarjottu tieto oli usein hyvin pinnallista. Jotta tutkimukseni tietopohja ei jäisi puutteelliseksi, aloin etsimään tietoa myös valtion virallisista dokumenteista. Syvän ja laajan etsimisen avulla löysin hyödyllistä tietoa opinnäytetyötäni varten. Osan käytetyistä lähteistä sain myös Rikosseuraamuslaitoksen työntekijältä erityisluvalla. Oli hyvin tärkeää perehtyä syvästi ja laajasti Rikosseuraamuslaitoksen toimintaa käsitteleviin lakisäädöksiin, käytäntöihin ja strategioihin. Sitä kautta tämän tutkimuksen tutkimustehtävät ja tutkimusmenetelmät tarkentuivat.

Alkuperäinen tutkimuksen aihe oli tarkastella tutkimusjoukon vapauttamissuunnitelmaa ja verrata sitä tutkimuksessa osallistuvien kertomuksiin siitä, miten heidän vapauttamissuunnitelmiinsa kirjattuihin tukitarpeisiin on vastattu. Tutkimuslupien myöntämisvaiheessa törmäsin sellaiseen ongelmaan, että mikäli olisin halunnut nähdä vapautuneiden vankien vapauttamissuunnitelmat, jotka sisältävät arkaluontoista salassapitovelvollisuuden alaista tietoa vangeista, minun tulisi pyytää siitä lupa Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköltä. Otettuani yhteyttä keskushallintoyksikköön sain tarkat ohjeet lupien pyytämisestä, sekä tiedon että lupien saaminen voisi kestää useita viikkoja, jopa kenties kuukausia, tarkkojen toimenpiteiden ja työntekijöiden kesälomien vuoksi. Tutkimusluvan olisi voinut myöntää myös Oulun yhdyskuntaseuraamustoimiston johtaja sillä poikkeuksella, etten voisi nähdä vapautuneiden vapauttamissuunnitelmaa. Mikäli olisin jäänyt odottamaan tutkimuslupien myöntämistä Rikosseuraamuslaitoksen keskushallintoyksiköltä, tutkimukseni valmistuminen olisi viivästynyt merkittävästi. Kyseinen tieto sai minut pohtimaan uudestaan opinnäytetyöni aihetta ja metodeja.

Keskusteltuani opinnäytetyöstäni ohjaajien sekä yhteistyökumppaniorganisaation työntekijöiden kanssa, näimme tarpeelliseksi muuttaa opinnäytetyötäni niin, ettei vapauttamissuunnitelman näkeminen olisi tarpeellista. Opinnäytetyön ohjaajat olivat sitä mieltä, että nykypäivänä asiakkaiden kokemuksista tulleet tiedot ovat hyvin hyödyllisiä organisaatioiden kehittämiseksi. Yhteistyökumppanin mielestä juuri tuollaiselle tiedolle heillä on tarvetta. Näin tutkimukseni muuttui kvalitatiiviseksi tutkimukseksi, joka tutkii vapautuneille vankeille annettua tukea, heidän kokemuksensa kautta. Lopulliseksi tutkimuskysymykseksi tuli: Millaisia kokemuksia vapautuneilla vangeilla on vapauttamissuunnitelman toteutumisesta?

Rikosseuraamuslaitoksen ja sen asiakkaiden korkean ja tarkan salassapitovelvollisuuskäytännön takia en pystynyt kartoittamaan itse potentiaalisia tutkimuskohdekriteereitä vastaavia vapautuneita vankeja. Tämän takia ainut ja loogisin ratkaisu oli, että yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijät kartoittaisivat asiakaskannastaan kriteereitä vastaavia asiakkaita ja valvontakäynnin yhteydessä esittelisivät heille saatekirjeeni ja pyyntöni osallistumaan tutkimukseen. Kaikista asiakkaista jotka olivat valvonnan alla ja joille oli tehty vapauttamissuunnitelma, neljä asiakasta suostui haastatteluun.

Tutkimusaineiston hankintamenetelmäksi valitsin puolistrukturoidun teemahaastattelun, jossa eri teemat pohjautuvat vapauttamissuunnitelman eri kohtiin. Valintani osoittautui oikeaksi. Haastateltavilla oli paljon kerrottavaa ja useimmiten vaikka keskustelu aloitettiin yhdestä teemasta, pian puhuimme esimerkiksi asunnosta, jonka jälkeen nopeasti aihe vaihtui raha-asioihin. Haastattelujen aikana pyrin pitämään keskustelun järjestyksessä teemojen mukaan, mutta myös annoin haastateltaville vapauden poiketa hetkeksi teemasta toiseen, mikäli näin että saatava tieto on tarpeellista. Tutkimusmenetelmää valitessani pohdin, että yksilöhaastattelu on tälle tutkimukselle sopivin ja oikeastaan ainoa vaihtoehto. Yksilöhaastattelun avulla pystyin rakentamaan kahdenkeskeisen rauhallisen ja molemmille osapuolille miellyttävän keskustelutilaisuuden, jossa haastateltava pystyisi puhumaan omista kokemuksistaan avoimesti. Haastattelut olivat hyvin henkilökohtaisia ja haastateltavat kertoivat arkaluontoisista ja mieltään painavista asioista avoimesti. Ryhmähaastattelua en edes miettinyt vaihtoehdoksi. Epäilen, että ryhmähaastattelun avulla olisin pystynyt saamaan

niin hyvin haastateltavia avautumaan muidenkin läsnäolijoiden kuullen ja tutkimustulokset näin olisivat jääneet epäluotettaviksi.

Tätä opinnäytetyötä kirjoittaessani mietin todella paljon eettisiä kysymyksiä. Tutkimus pohjautuu vapautuneiden vankien elämäntilanteeseen ja heidän kokemuksiinsa. Tämän takia tutkimuksen tuloksia kirjoittaessa halusin käyttää mahdollisimman paljon ja mahdollisimman tarkkoja haastateltavien lainauksia. Haastateltavien lainauksia käyttämällä lukija pystyy todentamaan että tutkimustulokset pohjautuvat haastateltavien kokemuksiin, eikä minun mielipiteisiin. Näin varmistan tutkimuksen luotettavuuden. Toinen syy, miksi käytin tässä tutkimuksessa niin paljon haastateltavien lainauksia on haluni osoittaa kunnioitusta heitä kohtaan. Vaikka minä olen tämän tutkimuksen tekijä ja kirjoittaja, pidän tutkimuksessa tärkeimpinä tekijöinä haastattelut antaneita vapautuneita vankeja.

Haastattelujen jälkeen aloin analysoida tutkimusaineistoa teemoittelu – metodin avulla. Haastatteluista poimin omaan tiedostoonsa ne kohdat, joissa puhuttiin samoista teemoista. Tutkimusmetodin valinta osoittautui oikeaksi. Teemoittelun avulla pystyin hyvin konkreettisesti erottamaan tutkimuskysymykseen nähden relevanttia tietoa. Alkuperäinen ajatus oli, että kirjoitan tässä tutkimusraportissa tulokset ja johtopäätökset erikseen. Kirjoitettuani ne opinnäytetyön ohjaajien kanssa, koimme paremmaksi että tutkimukset ja johtopäätökset kirjoitettaisiin yhdessä kappaleessa. Näin jo kerran teemoiteltu aineisto piti pilkkoa uudelleen ja vielä kerran tarkastella ja jäsentää uusien teemojen mukaan. Aineistoa tuli teemoiteltua siis kahdesti tarkempien tulosten ja sujuvamman raportin kirjoittamisen varmistamiseksi.

Nyt, opinnäytetyön kirjoittaneena, voin todentaa että oli kyllä sellainen urakka, että oksat pois. Opinnäytetyön kirjoittaminen yksin sellaisesta aiheesta, joka ei ole koulutuksen aikana koulussa opetettu ja vielä vieraalla kielellä on sellainen teko, josta suoriuduin mielestäni hyvin. Opinnäytetyön tekemisen myötä pystyin kasvamaan paitsi ammatillisesti, mutta myös ihmisenä. Opinnäytetyön avulla vahvistin oman tutkimuksellista ja kriittistä työtätäni. Pystyin myös vahvistamaan tietämystäni Rikosseuraamuslaitoksen toiminnasta ja käytännöistä, sekä vankien kanssa tehdystä työstä, mikä minulla oli myös oppimisen tavoitteena. Opinnäytetyön avulla pystyin myös syventämään palveluosaamistani ja asiakastyön osaamistani. Haastattelujen

tekohetkellä sain paljon arvokasta kokemusta vuorovaikutuksesta haastavien asiakkaiden kanssa. Haastattelujen kokemukset ja oma perehtymiseni tutkimuksen aiheen liittyvään kirjallisuuteen antoivat minulle paljon tietoa siitä, minkälainen palvelutarjonta vangeilla on.

Vankien kokemuksista huomasin kuinka yksi ihminen, tai yksi pieni asia pystyy vaikuttamaan jonkun elämään niin paljon. Mielenkiintoista oli nähdä, miten motivoivaa voi olla toiselta ihmiseltä saatu kohtelu ja tuki. Työntekijöiden usko asiakkaiden muutosmahdollisuuksiin, inhimillinen ja kunnioittava kohtelu, pienen avun antaminen, muutamien rohkaisusanojen lausuminen voivat vaikuttaa niin paljon jonkun asiakkaan elämään, mitä kymmenen vuotta vankilassa eivät pysty vaikuttamaan. Tehokkuuden lisäämiseksi tulen työntekijänä ottamaan nämä asiat huomioon.

6.2 Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimuksen haasteet

Rikosseuraamuslaitos voisi hyödyntää tutkimuksen tuloksia vankien vapauttamisvaiheen tukitoimien kehittämisessä. Uudessa strategiassaan itse Rikosseuraamuslaitos toteaa, että organisaatio voi omalta osaltaan vaikuttaa vankiloissa olevien määrän vähentämiseen lisäämällä vapauttamisvaiheen tukitoimia, sekä vahvistamalla ja laajentamalla yhteistyötä muiden toimijoiden kanssa. Tämän tutkimuksen tuloksista käy ilmi, että osa vapautuneista vangeista näki paljon puutteita heille tarjotuissa tukitoimissa ennen vapauttamista. Suunniteltu vapautuminen edesauttaa vapautuvaa vankia integroitumaan takaisin yhteiskuntaan. Suunnitelma ilman sen toteuttamista ei kuitenkaan ole toimiva tapa saada aikaan muutoksia. Rikosseuraamuslaitos pääsisi paremmin omiin tavoitteisiinsa uusintarikollisuuden vähentämiseksi tarjoamalla vapautuville vangeille vapauttamissuunnitelman mukaista aktiivista tukea jo ennen vankilasta vapauttamista.

Tämän tutkimuksen tulokset ja johtopäätökset antavat Rikosseuraamuslaitoksen työntekijöille mahdollisuuden pohtia omaa asennettaan asiakkaitaan kohtaan, jonka avulla he pystyisivät kasvattamaan omia ammatillisia ja eettisiä taitojaan toimintansa tehostamiseksi. Tämä tutkimus voisi antaa myös paljon vastauksia kunnille siitä, minkälaisia tukitarpeita vapautuneet vangit ovat vailla ja miten kunta voisi edesauttaa uusintarikollisuuden vähenemistä.

Tämä tutkimus antaa yhden kuvakulman vapautuneiden vankien tukitoimista. Jotta saataisiin kokonaisvaltaisempi kuva, vapautuneiden vankien tukitoimista ja uusintarikollisuuden vähentämisen mahdollisuuksista tulisi tehdä lisää tutkimuksia. Jatkotutkimuksen kannalta olisi hyvä saada selville myös työntekijöiden kokemukset vankien kanssa tehdystä vapauttamisen suunnittelusta. Näin pystyttäisiin kartoittamaan Rikosseuraamuslaitoksen organisaation sisäisiä kehittämiskohtia laadukkaamman ja tuloksekkaamman työn edistämiseksi. Myös yhteistyö Rikosseuraamuslaitoksen ja kuntien välillä olisi mielenkiintoinen tutkimuskohde. Mielenkiintoista olisi nähdä miten näiden kahden organisaation välinen yhteistyö sujuu ja miten se vaikuttaa yhteiskunnan turvallisuuden parantamiseksi. Myös kuntien toiminta uusintarikollisuuden ehkäisijänä voisi olla hyvin mielenkiintoinen tutkimuskysymys. Jokaisessa kunnassa kansalaisten hyvinvointi ja turvallisuus on etusijalla. Mielenkiintoista olisi nähdä miten eri kunnat tavoittelevat uusintarikollisuuden ehkäisemistä.

6.3 Tutkimuksen luotettavuus

Lähestyn tämän tutkimuksen luotettavuutta sen validiteetin ja objektiivisuuden näkökulmasta. Validiteetti tutkimuksessa on yksinkertaistettuna onko tutkittu sitä mitä on luvattu. Objektiivisuus tutkimuksessa määrittelee koko tutkimuksen luonteen, eli lähtökohdat tutkimusasetelmalle. (Tuomi & Sarajärvi, 2012, 134–136) Tutkijan on siis osattava tarkastella ja huomioida tutkimusta tehdessä, mikä on asiakkaan omaa tuomaa materiaalia ja mikä on tutkijan oma oletus aiheeseen.

Tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida sillä, kuinka tutkimusjoukko on valittu. Tässä tutkimuksessa luotettavuutta heikentävänä seikkana voidaan pitää, että tutkimukseen suostuisivat ainoastaan henkilöt, joiden elämäntilanne on suhteellisen tasapainoinen ja vankeuden jälkeinen integroituminen takaisin yhteiskuntaan ei toisi sen erikoisempia haasteita tai tukitoimien järjestelyä. Näin tutkimusjoukon kapea valinta voisi tuottaa positiivisemmän kuvan, joka vääristäisi tutkimustuloksia. Tässä tutkimuksessa osallistuva tutkimuskohteet olivat hyvin erilaisilla taustoilla, erilaisilla elämäntilanteilla ja tuen tarpeilla. Kirjava tutkimusjoukko toi enemmän näkökulmia tutkimuskysymykselle vastausta etsiessä, sekä kohensi tutkimuksen luotettavuutta.

Tutkimuksen teon aikana on tärkeää, että tutkijan havainnot pysyvät luotettavina ja puolueettomina. Puolueettomuus havaintojen tehdessä voi ymmärtää sitten, että pyrkiikö tutkija ymmärtämään tutkimuskohteen itsenään, vai tuleeko tutkimuksessa tutkimuskohteen kertomus tutkijan omien käsitysten ja ennakkoluulojen kautta (Tuomi & Sarajärvi, 2012, 135–146). Haastattelutilanteissa varmistin havaintojeni luotettavuuden kysymällä tutkimuskohteelta tarkentavia kysymyksiä, välttäen tuomasta omaa mielipidettäni julki. Haastatteluiden aikana, sekä sen jälkeen aineistoanalyysin ja tutkimustulosten kirjoittamisen aikana keskityin tuomaan esille pelkästään haastateltujen henkilöiden kertomisista tulleita asioita ja ilmiöiden selityksiä ja pidän tiukasti omat näkemykseni pois tästä tutkimuksesta. Tutkimuksen tarkoituksena on tutkia vapautuvien vankien näkemyksiä heidän vapauttamissuunnitelman toteutumisesta, eikä omia näkemyksiäni kyseisestä asiasta.

6.4 Tutkimuksen eettisyys

Perinteisesti tutkimuksen eettisyyttä voidaan tarkastella karrikoidusti kahdesta eri näkökulmasta – metodologinen näkökulma sekä teknisluontoisena normina. Metodologisen näkökulman mukaiset valinnat ovat moraalisia valintoja, kuten arvolähtökohta, ihmiskäsitys ja toiminnan tavoitteet. Tutkimuksen eettiset lähtökohdat tulee huomioida jo tutkimusaiheen valinnassa, mitä tarkoitusperiä tutkimusaihe palvelee ja miksi kyseistä tutkimusta ryhdytään tekemään. Teknisluontoisessa normina pidetyssä näkökulmassa eettisyys liittyy itse tutkimustoimintaan muun muassa miten tutkimus on toteutettu, miten tutkittavia on informoitu, miten aineisto on kerätty ja analysoitu, miten tutkimustulosten esittämistapa on toteutettu ja miten on suhtauduttu anonymiteettiongelmiin. (Tuomi & Sarajärvi 2012, 128 - 129)

Suomen Akatemian tutkimuseettiset ohjeet vuodelta 2003 määrittävät hyvän tieteellisen Kokonaisuudessa eettisyys kiteytyy hyvän tutkimuskäytännön mukaiseen toimintaan. Tutkimusta tehdessä, noudatin tiedeyhteisön tunnustamia toimintatapoja, kuten rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä. Toteutin tutkimukseni sen vaatimalla tarkkuudella, rehellisyydellä ja avoimuudella. Tutkimuksen teon aikana noudatin kyseisiä hyvän käytännön periaatteita. Tutkimuksessa käytetyt lähteet on merkitty asianmukaisesti. Pidän eettisesti hyvänä, että tässä tutkimuksessa esittelin

käyttämiäni lähteiden kirjoittajia sekä etunimellä, että sukunimellä. Näin ei käy epäselväksi kenellekään, kenestä tutkijasta on kyse.

Tutkimuksen aikana kunnioitin jokaisen tutkimukseen osallistujan yksilöllisyyttä ja ihmisarvoa. Toimintaani ohjaa oma ihmiskäsitykseni ja uskoni siihen, että jokainen ihminen on ainutlaatuinen ja oikeutettu inhimilliseen kohteluun, hänen taustoistaan tai teoistaan riippumatta. Ennen haastattelun tekoa esitäytyin tutkimuskohteille ja kerroin minkä takia olen tätä tutkimusta tekemässä ja mihin haastattelusta saatuja tietoja käytettäisiin. Tutkimusjoukon annettiin etukäteen tutustua haastattelun tarkoitukseen, tavoitteeseen ja sen sisältöön, haastattelukysymyksiin ja haastattelumetodeineen. On eettisesti perusteltua kertoa tiedonantajalle mitä aihetta haastattelu koskee (Tuomi & Sarajärvi 2012, 73). Päätös tutkimukseen osallistumisesta on kohderyhmällä itsellään.

Koska tämä tutkimus koskee arkaluontoisia asioita, kuten rikoksia ja vankilassaoloa, on hyvin tärkeää pitää tutkittavien henkilöiden yksityisyys suojassa. Tutkimusta kirjoittaessa, käytin tutkimusjoukosta sellaisia kuvailevia ilmaisuja, joiden avulla tutkimusjoukon tunnistaminen olisi mahdotonta. Tutkimuksessani en ole kirjoittanut oikeita tutkimuskohteiden nimiä, ikää, asuinpaikkakuntaa, vankilan paikkakuntaa, työntekijöiden nimiä, enkä myöskään rikosnimikettä enkä rikoksien vakavuutta.

LÄHTEET

Ahonen, Kati. 2010. Vapautuvien vankien näkemys palveluntarpeesta yhteiskuntaan sijoittumisesta. Vaasan ammattikorkeakoulu. Hakupäivä 4.2.2014. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/17265/Microsoft%20Word%20-%20opinaytetyo%201.pdf?sequence=1>.

Alasuutari, Pertti. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere, Osuuskunta vastapaino.

Bergman, Elisa. 2010. Vapautumisen suunnittelu ja valmistelu. Hakupäivä 11.10.2014. http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2483/vapautumisen_suunnittelu_ja_valmistelu.

Eskola, Jari & Suoranta Juha. 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Osuuskunta vastapaino, 174-180

Granfelt, Riitta. 2010. Syrjäytymisestä vapaaksi vankilassa. Teoksessa T. Laine, S. Hyväri & P. Vuokila-Oikkonen (toim.) Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 131-146.

Granfelt, Riitta. 2011. Yksin vangittuna. Teoksessa T.Heiskanen & L.Saaristo (toim.) Kaiken keskellä yksin. Jyväskylä: PS-kustannus, 141-156.

Helne, Tuula. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, & Sajavaara, Paula. 2003. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hirsjärvi, Sirkka, Remes, Pirkko, & Sajavaara, Paula. 2008. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Hypen, Kimmo. 2004. Vankilasta vuosina 1993 – 2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palaneet. Hakupäivä 5.2.2014. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/n39KxWVtv/1-2004_Vankeusrang.uusiminen.pdf.

Kaistila, Niina & Kuusisto, Veera. 2011. Pääsis vaan johki kiinni – Turku vapautuvan vangin vastaanottajana. Hakupäivä 7.2.2014. <http://theseus17-kk.lib.helsinki.fi/bitstream/handle/10024/36491/Nina%20Kaistila%20ja%20Veera%20Kuusisto.pdf?sequence=1>.

Kaurala, Marjatta & Kylämarttila, Veikko. 2010. Rangaistuksesta vapautuvan kuntoutujan asema. Kriminaalihuollon tukisäätiön raportti. Helsinki. Kopio Niini Oy. Löytyy myös internetissä, hakupäivä 10.3.2014. www.krits.fi/document.php/1/73/selvitys_rangaistuksesta_vapautuvan_kuntoutujan_ase_masta/_d5bec740a26bda5581eb73904d296c07.

Koskinen, Pekka. 2008. Rikosoikeuden perusteet. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Portti vapauteen. 2011. Vankien köyhyysmanifesti. Hakupäivä 9.10.2014. http://www.porttivapauteen.fi/vapautuvat/vankien_koyhyysmanifesti/lue_manifesti.

Raunio, Kyösti. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Vaajakoski, HGummerus Oy.

Rikoslaki 23.9.2005/780

Rikoslaki 21.6.2006/509

Rikoslaki 10.12.2010/1099

Rikosrekisterilaki 20.8.1993/770

Rikosseuraamuslaitos, 2011. Rikosseuraamuslaitoksen strategia 2011-2020. Hakupäivä 29.11.2013.

http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/risenasiakirjoja/6A3hglF5q/Risen_strategia_2011-2020.pdf.

Rikosseuraamuslaitos, 2012a. Rikosseuraamuslaitoksen käsikirjan luonnos, 2012. Hallittu vapauttaminen. Saatu Rikosseuraamuslaitoksen työntekijältä. Löytyy myös internetissä, hakupäivä: 23.12.2013.
www.socca.fi/files/2777/RISE_Hallittu_vapauttaminen_-kasikirja.pdf.

Rikosseuraamuslaitos. 2012b. Rikosseuraamuslaitoksen talouden sopeuttamissuunnitelma vuosille 2012-2016. Hakupäivä 4.1.2014.
http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6E0bJpg11/Talouden_sopeuttamissuunnitelma.pdf.

Rikosseuraamuslaitos, 2013a. Rikosseuraamuslaitoksen tilastoja, 2012. Kopijyvä 2013. Löytyy internetissäkin: http://rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-tilastollinenvuosikirja/6ICcDsBTr/Rikosseuraamuslaitoksen_tilastollinen_vuosikirja_2012.pdf.

Rikosseuraamuslaitos, 2013b. Rikosseuraamuslaitoksen tilinpäätös ja toimintakertomus vuodelta 2012. Hakupäivä 25.12.2013.
<http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/monisteetjaraportit/rikosseuraamuslaitoksentilinpaaotosjatoimintakertomusvuodelta2012.html>.

Rikosseuraamuslaitos, 2013. Rikosseuraamuslaitoksen toimitilavisio vuoteen 2025, Hakupäivä 29.11.2013.
<http://www.kriminaalihuolto.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteetjauutiset/2013/11/risentoimitilavisiovuoteen2025.html>.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto (verkkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L7_3_4.html. (Hakupäivä 31.10.2014)

Sisäasiainministeriö, 2013. Päivi Räsänen mielipide vapauttavien vankien tukemisestä.

Hakupäivä 4.2.2014.

http://www.intermin.fi/fi/ajankohtaista/uutiset/1/1/rasanen_vapautuvia_vankeja_tukemalla_lisataan_yhteiskunnan_turvallisuutta_44967.

Sosiaali- ja terveysministeriö, 2003. Hallinnonalojen välisen syrjäytymistyöryhmän loppuraportti. Hakupäivä 12.12.2013.

<http://pre20031103.stm.fi/suomi/pao/syrjaytymis/loppuraportti.pdf>.

Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä, 2006. Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Vankien jälkihuoltoryhmän raportti. Yliopistopaino, Helsinki 2006.

Suomela, Maarit. 2001. Vankilasta vapautuvien jälkihuolto.

http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2513/vankilasta_vapautuvien_jalkihuolto.

Suomen Akatemia. 2003. Suomen Akatemian tutkimuseettiset ohjeet. Hakupäivä 2.2.2014.

<http://www.aka.fi/Tiedostot/Tiedostot/Julkaisut/Suomen%20Akatemian%20eettiset%20ohjeet%202003.pdf>.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi Anneli. 2012. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Valtioneuvoston asetus vankeudesta (509/2006)

LIITTEET

Liite 1

Opinnäytetyön haastatteluteemat ja apukysymykset

Liite 2

Tutkimukseen saatekirje

Opinnäytetyön haastatteluteemat ja apukysymykset

Taustakysymykset:

1. Kuinka pitkä tuomiosi on?
2. Milloin vapauduit?
3. Onko aiempia tuomioita?
4. Koulutustaso?
5. Nykyinen elämäntilanne (työ, koulutus, toimeentulo, asuinmuoto, sosiaalinen verkosto)?
6. Tulevaisuuden suunnitelmia?

Teema 1. Asunto

Mitä vapauttamissuunnitelmassa on merkitty asunnon järjestämisen liittyen? Miten vapauttamissuunnitelman toteutuminen on sujunut tutkittavan mielestä tässä kohdassa? Millä tavalla haastateltava kokee asuntojärjestelyihin liittyvät asiat ja tuki.

Tarkentavia kysymyksiä: Asumismuoto, miten hankittu, oletko saanut tukea asunnon hankkimiseen, keneltä?

Teema 2. Perustoimeentulo

Mitä vapauttamissuunnitelmassa on merkitty toimeentulon järjestämisen liittyen? Miten vapauttamissuunnitelman toteutuminen on sujunut tutkittavan mielestä tässä kohdassa? Millä tavalla haastateltava kokee toimeentulonjärjestelyihin liittyvät asiat ja tuki.

Tarkentavia kysymyksiä: Mistä toimeentulo koostuu, onko riittävä, onko saanut apua virastohakemuksien täytössä (jos on ollut tarvetta)?

Teema 3. Velkaselvittely

Mitä vapauttamissuunnitelmassa on merkitty velkaselvittelyn järjestämisen liittyen? Miten vapauttamissuunnitelman toteutuminen on sujunut tutkittavan mielestä tässä kohdassa? Millä tavalla haastateltava kokee velkaselvittelyjärjestelyihin liittyvät asiat ja tuki.

Tarkentavia kysymyksiä: Onko järjestelyssä, miten on autettu?

Teema 4. Työpaikka

Mitä vapauttamissuunnitelmassa on merkitty työpaikan järjestämisen liittyen? Miten vapauttamissuunnitelman toteutuminen on sujunut tutkittavan mielestä tässä kohdassa? Millä tavalla haastateltava kokee työpaikkajärjestelyihin liittyvät asiat ja tuki.

Tarkentavia kysymyksiä: Millainen työllisyystilanne, onko työpaikan saanti ollut vaikeaa, onko saanut apua työn haussa?

Teema 5. Koulutuspaika

Mitä vapauttamissuunnitelmassa on merkitty koulutuksen järjestämisen liittyen? Miten vapauttamissuunnitelman toteutuminen on sujunut tutkittavan mielestä tässä kohdassa? Millä tavalla haastateltava kokee koulutuspaikkajärjestelyihin liittyvät asiat ja tuki.

Tarkentavia kysymyksiä: Onko koulutuspaikka järjestetty, kokemukset koulunkäynnistä?

Teema 6. Päihdehuolto

Mitä vapauttamissuunnitelmassa on merkitty päihdehuollon järjestämisen liittyen? Miten vapauttamissuunnitelman toteutuminen on sujunut tutkittavan mielestä tässä kohdassa? Millä tavalla haastateltava kokee päihdehuoltojärjestelyihin liittyvät asiat ja tuki.

Tarkentavia kysymyksiä: Miten järjestetty, onko riittävä, onko järjestetty ajoissa?

Teema 7. Valvonta

Kuinka kauan on valvonta? Onko valvonnasta ollut apua, minkälaista? Minkälaisia kokemuksia on yhdyskuntaseuraamustoimiston kanssa asioidessa? Millä tavalla tutkittava koe tuen, jota hän on mahdollisesti saanut?

SAATEKIRJE

Oulu huhtikuu 2014

Hyvä Yhdyskuntaseuraamustoimiston asiakas,

Pyydän sinua osallistumaan haastatteluun, jota käytetään opinnäytetyön muotoiseen tutkimukseen. Tutkimuksessa tutkin miten vapauttamissuunnitelma on toteutunut vapautuvan vangin mielestä. Haastattelu tapahtuisi Oulun Yhdyskuntaseuraamustoimistossa valvontakäynnin yhteydessä. Haastattelussa on tarkoitus käydä läpi vapauttamissuunnitelman eri osa-alueita ja tavoitteena on saada tietoa siitä, miten eri viranomaiset ovat osallistuneet vapautuvan vangin tukitoimiin, mikä toimii ja missä olisi parantamisen varaa.

Haastattelusta saatu tieto kerätään ja esitetään nimettömänä. Kenenkään haastatteluun osallistujan nimeä tai muita tunnusmerkkejä joista haastateltavaa voitaisiin tunnistaa, ei esitetä opinnäytetyössä. Haastattelusta saatu tieto jää ainoastaan minulle, opinnäytetyöntekijälle nähtäväksi.

Tavoitteena on että haastattelusta ja tutkimuksesta saatujen tulosten pohjalta voitaisiin kehittää vapautuvan vangin tukitoimien kohdentumista, sujuvuutta ja tehokkuutta.

Lisätietoja saatte Yhdyskuntaseuraamustoimiston työntekijöiltä.

Ystävällisin terveisin,

sosionomiopiskelija Iliyan Milev

sähköposti: o1miil00@students.oamk.fi